

2023.

5-6.

BŰNÖZÉSFÖLDRAJZI KÖZLEMÉNYEK

IV. évfolyam 5-6. szám

2023. július

ISSN 2732-1347

Ignác Brigitta: A mélyszegénységben élők kábítószerhasználatának földrajzi aspektusai a szegregátumokban

Márkus Bence – Pődör Andrea: A bűnözéstől való félelem mérése egy adott mintaterületen

Sivadó Máté – Vörös Aura: Zöld kriminológia és annak földrajzi kérdései

Ürmösné Simon Gabriella: Hírhedt sorozatgyilkosok nyomában, és ami mögötte van – a földrajzi profilalkotás szerepe a nyomozás során

Hírek a bűnözésföldrajz hazai és nemzetközi világából

A Nemzetközi Bűnözésföldrajzi Szövetség magyar nyelvű esszéíró pályázatának felhívása

BŰNÖZÉS FÖLDRAJZI KÖZLEMÉNYEK

A MAGYAR RENDÉSZETTUDOMÁNYI TÁRSASÁG ÉS A
NEMZETKÖZI BŰNÖZÉS FÖLDRAJZI SZÖVETSÉG
TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

IV. ÉVFOLYAM / 5-6. SZÁM / 2023. JÚLIUS

BFK

A Bűnözésföldrajzi Közlemények a Magyar Rendészettudományi Társaság és a Nemzetközi Bűnözésföldrajzi Szövetség tudományos és lektorált folyóirata

A szerkesztőbizottság elnöke:

MÁTYÁS SZABOLCS Ph.D. egyetemi docens (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)

A szerkesztőbizottság tiszteletbeli elnöke:

SALLAI JÁNOS Ph.D. egyetemi tanár (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)

Főszerkesztő:

TIHANYI MIKLÓS Ph.D. egyetemi docens (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)

Szerkesztőbizottság:

BALLÁNÉ FÜSZTER ERZSÉBET Ph.D. egyetemi tanár (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)

BUDAHÁZI ÁRPÁD Ph.D. egyetemi docens (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)

BUJDOSÓ ZOLTÁN Ph.D. egyetemi tanár (Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem)

CONSTANTIN -VASILE ȚOCA Ph.D. adjunktus (University of Oradea /Nagyvárad/, Románia)

CSABA ZÁGON Ph.D. egyetemi adjunktus (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)

ERDEI GÁBOR Ph.D. (ORFK NEBEK)

GÁRDONYI GERGELY Ph.D. egyetemi docens (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)

IGÉNYES LÁSZLÓ Ph.D. adjunktus (Academy of the Police Force in Bratislava /Pozsony/, Szlovákia)

KELLER KRISZTINA Ph.D. egyetemi docens (Budapesti Corvinus Egyetem)

MAJOR RÓBERT Ph.D. egyetemi docens (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)

MÉSZÁROS EDINA LILLA Ph.D. docens (University of Oradea /Nagyvárad/, Románia)

NYITRAI ENDRE Ph.D. adjunktus (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)

PISKÓTI-KOVÁCS ZSUZSA Ph.D. adjunktus (Eszterházy Károly Katolikus Egyetem)

PÖDÖR ANDREA Ph.D. egyetemi docens (Óbudai Egyetem)

SIVADÓ MÁTÉ Ph.D. adjunktus (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)

SZABÓ ANDREA Ph.D. egyetemi docens (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)

SZABÓ KRISZTIÁN Ph.D. egyetemi docens (Debreceni Egyetem)

TÓTH ANTAL Ph.D. egyetemi docens (Eszterházy Károly Katolikus Egyetem)

ÜRMÖSNÉ SIMON GABRIELLA Ph.D. egyetemi docens (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)

VÁRI VINCE Ph.D. egyetemi docens (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)

Technikai szerkesztő: FRIGYER LÁSZLÓ tanársegéd (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)

Nyelvi lektor: ÜRMÖSNÉ DR. SIMON GABRIELLA Ph.D.

Szerkesztőség:

1089 Budapest, Diószegi Sámuel u. 38-42.

criminalgeography@gmail.com

IV. évfolyam, 2023/5-6. szám

A kiadvány logója Forró Antal alkotása

Megjelenik évente négy alkalommal.

TARTALOMJEGYZÉK

Lectori Salutem.....	7
Ignác Brigitta: A mélyszegénységben élők kábítószerhasználatának földrajzi aspektusai a szegregátumokban.....	9
Márkus Bence – Pődör Andrea: A bűnözéstől való félelem mérése egy adott mintaterületen.....	19
Sivadó Máté – Vörös Aura: Zöld kriminológia és annak földrajzi kérdései.....	31
Ürmösné Simon Gabriella: Hírhedt sorozatgyilkosok nyomában, és ami mögötte van – a földrajzi profilalkotás szerepe a nyomozás során.....	47
Hírek a bűnözésföldrajz hazai és nemzetközi világából.....	65
A Nemzetközi Bűnözésföldrajzi Szövetség angol nyelvű esszéíró pályázatának és versenykiírásának felhívása.....	66

Lectori Salutem!

Tisztelt Olvasó!

A szerkesztőségi postafiókba beérkezett nagyszámú tanulmány idén tette azt lehetővé elsőként, hogy három darab összevont lapszáma jelenhessen meg a folyóiratnak. S még csak júliust mutat a naptár! Joggal bízhatunk abban, hogy idén egy, de akár két száma is megjelenhet még a Bűnözésföldrajzi Közleményeknek. A beérkezett cikkek relatíve nagy száma részben annak köszönhető, hogy számos bűnözésföldrajzi verseny és konferencia került megrendezésre, amely által meg lettek szólítva a résztvevők, akik nagy számban küldték el tanulmányaikat.

Érdekes megfigyelés tehető a közölt tanulmányok témájával kapcsolatban, amely szoros összefüggést mutat a hazai bűnözésföldrajz fejlődésével is. Kezdetben jobbra elméleti munkák születtek, amelyek megalapozták a hazai kriminálgeográfiát, ezt követően viszont egyre több a nagy szakmai igényel megírt gyakorlatias jellegű munka. A Bűnözésföldrajzi Közleményekben megjelent cikkek és tanulmányok is követik ezt a trendet, s egyre több alkalmazott bűnözésföldrajzi témájú cikket küldenek a szerzők. Ezen publikációk többnyire konkrét jogsértések elemzésével, vizsgálatával és térképi ábrázolásával foglalkoznak. Ez is jól szemlélteti azt, hogy egyre nagyobb az igény a gyakorlatias jellegű kutatásokra.

A Nemzetközi Bűnözésföldrajzi Szövetség ebben az évben még egy nagyobb eseményt kíván meghirdetni, a már hagyományosnak tekinthető, s egyre nagyobb tömegeket megmozgató magyar nyelvű esszéíró pályázatát. Jövőre pedig az ICGA a jubliumi 5. bűnözésföldrajzi konferenciáját szervezi meg hibrid formában.

Amennyiben bármilyen észrevétele vagy javaslata van a folyóirattal kapcsolatban, úgy kérjük, hogy azt írja meg a szerkesztőbizottság részére.

A folyóirat olvasásához kellemes időtöltést kívánok!

Mátyás Szabolcs
a Szerkesztőbizottság elnöke

A kötet szerzői:

IGNÁCZ BRIGITTA kriminológus, szociológus (Nemzeti Közszerzői Egyetem)

MÁRKUS BENCE földmérő

PŐDŐR ANDREA Ph.D. habil, egyetemi docens (Óbudai Egyetem)

SIVADÓ MÁTÉ Ph.D. egyetemi adjunktus (Nemzeti Közszerzői Egyetem)

ÜRMÖSNÉ SIMON GABRIELLA Ph.D. egyetemi docens (Nemzeti Közszerzői Egyetem)

VÖRÖS AURA kriminológus, Ph.D. hallgató (Nemzeti Közszerzői Egyetem)

A kötet lektorai:

BUDAHÁZI ÁRPÁD Ph.D. egyetemi docens (Nemzeti Közszerzői Egyetem)

PŐDŐR ANDREA Ph.D. habil, egyetemi docens (Óbudai Egyetem)

SALLAI JÁNOS r. ezredes, egyetemi tanár (Nemzeti Közszerzői Egyetem)

SIVADÓ MÁTÉ Ph.D. r. őrnagy, adjunktus (Nemzeti Közszerzői Egyetem)

NYITRAI ENDRE Ph.D. r. őrnagy, adjunktus (Nemzeti Közszerzői Egyetem)

TÓTH NIKOLETT Ph.D. egyetemi docens (Testnevelési Egyetem)

VÁRI VINCE Ph.D. r. alezredes, egyetemi docens (Nemzeti Közszerzői Egyetem)

Ignác Brigitta kriminológus, szociológus

ignczbrigi@gmail.com

A MÉLYSZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐK KÁBÍTÓSZERHASZNÁLATÁNAK FÖLDRAJZI APSEKTUSAI A SZEGREGÁTUMOKBAN

Absztrakt

A mélyszegénységben élőknek másfajta kábítószerhasználati szokásai vannak, mint a megfelelő anyagi helyzetben élőknek. A kábítószerhasználat önmagában rossz, azonban a vidéki szegregátumokban élőknek sokkal veszélyesebb. Ők ugyanis azok a fogyasztók, akiknek nincs lehetőségük a „minőségibb” szer beszerzésére, ezért akár más alternatív megoldáshoz nyúlnak. A nyomor elviseléséhez nem számít nekik az egészségügyi következmény, tulajdonképpen a rossz minőségű, ismeretlen forrásból származó szert is felhasználják a bódult állapot eléréséhez. Az ellátórendszer nincs felkészülve még a nagyvárosokban sem a szerhasználók kezelésére, ez azonban a vidéki szegregátumokban hatványozottan megjelenik.

Kulcsszavak: kábítószerhasználat, szegregátum, stigmatizáció, pszichoaktív anyagok, elégedetlenség

1. Bevezetés

A szegregált területeken könnyebb a drogokhoz való hozzáférés. Az alacsony jövedelmű közösségekben vagy szegregált területeken a kábítószer-kereskedelem- és fogyasztás gyakran a társadalmi és gazdasági kiszolgáltatottsághoz kapcsolódik. Ennek kapcsán azt gondolom, hogy ezt fontos kutatni, hiszen ez egy aktuális és folyamatosan jelen levő probléma Magyarországon. Ez nem csak kriminológiai, hanem bűnözésföldrajzi probléma is, hiszen ezek a területek évtizedeken keresztül nyomornegyedként működnek. A kutatási kérdésem főként arra irányul, hogy mi befolyásolja a földrajzilag elkülönült területeken élő szegények kábítószerhasználatát. A szegregált területeken¹ élők gyakran hátrányos helyzetben vannak, és az elérhető erőforrások, támogatások és lehetőségek korlátozottak számukra. Ennek a témának a kutatásával szeretném bemutatni a szegregáció és a kábítószerproblémák közötti összefüggéseket, a társadalmi igazságtalanságokat.

¹ A szegregátum egy adott településen élők izolációját jelenti, akik elkülönülnek a többi társadalmi csoporttól, akik gyakran alacsony életszínvonalon élnek, és nyomornegyedekben laknak.

„Napjainkban egyre inkább előtérbe kerülnek a településen belüli vizsgálatok, ezek egyik legfőbb mozgatórugója a lakossági elvárások ez irányú változása. Amint azt már korábban említettük, egy nagyobb település esetében már megfigyelhetők olyan, egymástól élesen elkülönülő településrészek, ahol a szegregáció folytán gyökeresen eltérő státuszú emberek laknak, ami jelentős kriminálstatisztikai különbségeket eredményez.” (Mátyás, 2020, 37)

2. Irodalmi áttekintés

„A szegregáció kialakulásában nagy szerepet játszik az elmosódott társadalmi távolságok egyértelmű térbeli távolságokkal történő kompenzálása, ezáltal pedig a státusz béli pozíciók láthatatlan rendszere fellazul (Sommer, 1969). Szociáldarwinista értelemben a szegregáció az által válik jelentőssé és látványossá, ha a vagyoni helyzet kimutatása a szegények felé a kiváltságos státuszcsoportokról „rossz lelkiismerettel” párosul és az alacsonyabb társadalmi csoportok közelsége félelmet ébreszt bennük (Harvey, 1973).”

1990 után a neoliberais rendszerben, amely társadalmi egyenlőtlenségeket termelt, megfigyelhető volt a jövedelmi különbségek növekedése. Ez a jövedelemmel kapcsolatos egyenlőtlenség növekvő szegregációhoz vezetett. A szegényebb csoportok azokba a városrészekbe élnek, ahol a lakhatás rossz állapotú lakásokban lehetséges, hiányosak a szolgáltatások, és nagy a laksűrűség. Az 1990 utáni privatizáció megindulása még inkább felerősítette a szegények és a gazdagok közötti különbségeket. Egy nagyváros bűnözésföldrajzának vizsgálatakor érdemes figyelembe venni az ottani szubkultúrákat és a szociodemográfiai jellemzőket is (Ürmösné, 2014). Egy kisváros esetében még nem igazán jelennek meg a nyomornegyedek, viszont már egy néhány tízezer fős városnál is megtalálhatóak az elkülönült településrészek, ahol szegényebb, illetve alacsonyabb státuszú lakosság él. Itt már a bűncselekmények száma növekvő, hiszen a kriminalitás igazodik a lakóterület jellegéhez (Mátyás, 2020). „A települések belvárosi része rendszerint az a terület, ahol elsőként telepedtek meg a városlakók, mivel ez a terület nyújtotta a biztonságos élethez a legjobb feltételeket (pl. árvízmentesség, vagy jól védhetőség). A későbbiekben a mai belvárosi részek sánccal vagy kőfallal lettek körbevéve, ezzel növelve az ott lakók biztonságát. Az itt lévő épületek rendszerint a település legrégebbi épületei, s itt a legnagyobb a népsűrűség is. A nagyobb városok belvárosi részeiben alakulhatnak ki a fizikailag és szociálisan egyaránt lepusztult területek, azaz a nagyvárosi szegénynegyedek (angolul: slum, ejtsd: szlám). E slummosodott területek számos világvárosban jelenleg is megtalálhatóak.” (Mátyás, 2020, 72-73)

3. Az urbanizáció szakaszai és összefüggése a bűnözéssel

Az urbanizáció jelentése városodás, illetve városiasodás. A városodás mennyiségi, míg a városiasodás minőségi változást jelent, mely kapcsán 4 szakaszt különböztetünk meg:

1. Városrobbanás: Angliában az ipari forradalom hatására indult el, mert a városban lévő nagyüzemeknek munkavállalókra volt szükségük. Ezzel jelentős számú népességáramlás kezdődött, viszont a városban lévő életfeltételek minimálisak voltak, ez pedig társadalmi problémát okozott.

2. Szuburbanizáció: A városban nincsenek olyan kedvező feltételek, amiért érdemes lenne elköltözni a falvakból, ezért lecsökken a városba költözők száma. A tehetősebbek pedig a nagyvárosok környéki kisebb területekre költöznek. Magyarországon, az 1980-as években történt meg a szuburbanizáció. A jelentős népességmozgás erősítette a szegregáció folyamatát, és így alakultak ki a slummok.

3. Dezurbanizáció: Az agglomeráció népessége is csökken. Akik az agglomerációt elhagyták a városoktól, azok még távolabb költöznek. A kiváltó ok, az az, hogy távolabbról is lehetséges eljutni a városba, illetve felértékelődnek a vidék jobb életfeltételei.

4. Reurbanizáció: A városok népessége kezd növekedni, főként a korábban elhanyagolt területek kezdenek megjavulni. Az új lakásokba fiatal értelmiségiek költöznek (dzsentifikáció) és ezeken a megújult területeken mérséklődik a bűncselekmények száma (Mátyás, 2020).

A szegregátumok főként slummosodott területek, tehát ott nem ment végbe a városfejlődés negyedik szakasza, a reurbanizáció. A bűncselekmények csökkentése véghezvihető lenne azáltal, hogy ez a folyamat megtörténik ezeken a területeken, tehát végbemegy egy strukturális társadalmi fejlődés.

4. A szegregátumokban élők szerhasználata

Az a tény, hogy sokan fiatal korban elkezdik használni ezeket a drogokat, eredményezheti a korai iskolaelhagyást, a védekezés nélküli szexuális kapcsolatokat és a bűnözést is. „Azok, akik rossz tanulónak tartják magukat, elégedetlenek az életükkel és nem érzik, hogy a közösséghez tartoznának az iskolában, azok jobban ki vannak téve annak a veszélynek, hogy rászokjanak a cigarettára vagy kábítószerre (érdekes módon az alkohol esetében nem találtunk ilyen összefüggést). Ez arra utal, hogy kulcs szerepe van a pedagógusnak. A rossz tanulónak megbélyegzett tanulók általában a közösségben is perifériára kerülnek. Ez a kirekesztettség űzi őket a kábítószer felé. Az előítéletes vagy nem eredményes pedagógusi magatartásnak tehát negatív hatása van, míg az integráló és gyermekközpontú megközelítésnek minden bizonnyal

erőteljes védelmező hatása van, és nem csak a szerhasználat tekintetében! A folytonos barátokkal lógásnak viszont a dohányzást tekintve negatív hatása van.” (Lannert, 2017)

Tíz-tizenkét éves általános iskolás gyermekeknél a nyomortelepeken gyakori az olcsó dizájner drogok fogyasztása. „A kristály napi szinten nincs jelen, sokkal inkább partydrog. A „legális” szerek (alkohol, cigaretta) kívül a herbál az észak-magyarországi nagyváros szegregátumának és a szabolcsi iskolák leggyakoribb drogja. Hívják még fűnek, és biofűnek egyaránt.

A drog alatt az északkelet-magyarországi tanulók sokféle dolgot értenek, és sokféle elnevezést használnak. Speed, herbál, kristály mellett még használnak ilyen kifejezéseket, mint „droglevél, patkányméreg, fű, csillag, zene”, melynek elkészítése a következő: a dohányt lelocsolják az ún. „hatóval” (ez maga a szintetikus drog), ezt betekerik dohánypapírba (pl. OCB) és elszívják. A legszegényebbek körében a dohány helyettesíthető kiszárított kaszált fűvel, a dohánypapír helyettesíthető a boltban kapott blokkal és a ható helyettesíthető patkányméreggel, acetonnal és hígító vagy a hipó tetszőleges keverékével, de a csavarlazító is elhangzott, ilyen módon akár fillérékért is előállítható a „fű”. (Lannert, 2017, 17.)

Az ötödikesek apróbb hibákkal, de pontosan le tudják írni a folyamatot, kezdve onnan, hogy honnan lesz rá egyáltalán pénz. A nagyvárosi szegregátumban csak a szintetikus hatóanyaggal előállított biofű van, marihuána egyáltalán nincs. A cannabis származékok neve „holland fű” vagy „kanadai fű”, ami távoli, csak a filmekben van, sőt, valójában szerintük az még egészséges is. A rászakásra leginkább három okot említenek a tanulók. Az egyik, hogy fel akarnak vágni, vagy ki akarnak tűnni. A másik, amikor erőszakkal rászaktatják őket. A harmadik és legáltalánosabb vélekedés szerint viszont azért szoknak rá, mert szomorúak, vagy problémájuk van. A szabolcsi kisvárosban a drogozás kipróbálásával kapcsolatban a kíváncsiságot említették és mert „jól esik”. A további szerhasználatot pedig azzal indokolták, hogy a használóknak „hiányzik a szer”, és szeretnének „elkábulni”. (Lannert, 2017, 17.) A hozzájutás olyan egyszerű, hogy a kis iskolás gyerekek bármikor képesek hozzájutni. „Az elmúlt években végzett, vidéki szegregátumokban, községekben jellemző szerhasználattal kapcsolatos kutatások tapasztalatai azt mutatják, hogy az utóbbi két évben az ÚPSZ-ek hozzáférhetősége és használata is emelkedő tendenciát mutat a célcsoport körében, ugyanakkor a kutatások közös tapasztalata az, hogy a droghasználati mintázatok jelentős eltéréseket mutatnak az egyes településeken. (Csák et al., 2020) Mindezek hatására fontos szerepet játszik a települési körülmények között élők életminőségében a szolgáltatások elérhetősége és színvonala, kiemelve az iskola szerepét, annak kreativitásának és elfogadásának fokát (Csák, et al., 2020).

A kutatások rámutattak arra, hogy a telepszerű környezetben, társadalmi kirekesztésben élők körében intenzív, koncentrált és kockázatos ÚPSZ-használat tapasztalható, amely döntően szintetikus kannabinoidok, illetve szintetikus katinonok fogyasztását jelenti. Ezen szerek mellett szintén jellemző a fokozott mértékű alkoholfogyasztás, a természetes kannabisz, és a recept nélkül (visszaélésszerűen) használt nyugtatók/altatók, valamint az alkohol gyógyszerrel való együttes használata (Csák et al., 2020). A szegregátumi településeken élők alkohol- és drogerintettsége magas, ugyanakkor a kutatási adatok azt mutatják, hogy a szociális és az egészségügyi ellátórendszer nem, vagy csak rendkívül korlátozottan, egy-egy specifikus okból (szerhasználatból fakadó akut rosszullétek, háziorvosi vizit) tudja elérni az ÚPSZ-használókat (Csák et al., 2020). A szerhasználók jellemzően sem szociális munkással, sem családsegítővel nem találkoznak, vagy csak kevésbé. (Csák, et al., 2020, 52.) A Hős utcai lakótelepen gyakori volt akár a kábítószerfőzés is, amely akár csavarlazítók, patkánymérgek összefőzését is jelentette. Ezért az áruk ezeknek az anyagoknak elképesztően olcsó, még olcsóbb alkoholnál is. Ez azt jelenti, hogy szinte bárki hozzáférhet, hiszen akár 1000-1500 forintért is van lehetőség kábítószer vásárlásra. Ezáltal ezek az anyagok hihetetlenül veszélyesek. A veszélyessége ezért is fokozott, hiszen a hatása kiszámíthatatlan. A 4fmdmb-bica (bika) nevű új pszichoaktív anyag 2020-ban jelent meg Magyarországon. „Zacher Gábor elmondta, az Ördög lehelete elnevezésű dizájnerdrog óta nem volt ennyire veszélyes szer a piacon, ami 2016-ban okozta a legnagyobb gondot Magyarországon. A piacon megjelent új szer neve azért „bika”, mert nagyon durva és gyors a hatása, ráadásul nagyon olcsó.” (magyarhirlap.hu, 2020) Ezek a szerek kiszámíthatatlanok mivel nagyon gyors szívritmus zavar léphet fel, vagy keringési elégtelenség, amelybe a fogyasztó bele is halhat. A „bekattanások” után, amelyeket a drog okoz ön-és közveszélyessé válnak, bármiben és bárkiben képesek kárt tenni. A szegénység halmozottan jelenik meg náluk, ennek ellenére bármit eladnak, annak érdekében, hogy hozzájussanak a napi adagjukhoz. A szervezet hozzászokik egy idő után a hatáshoz, amely, ha nem történik meg akkor elvonási tünetek következnek. Feszültség, frusztráció, önkívületi állapot, álmatlanság, fogyás azok a tünetek, amelyek megjelennek ezekben az esetekben. Ha ez megtörténik, már a bűnözés sem kizárható eszköz a drog megszerzése érdekében. A rablások, kifosztások, akár erőszakos bűncselekmények szintén előfordulnak. Ezeken a településeken sok esetben eszközbűncselekményt alkalmaznak, amely azt jelenti, hogy azért lopnak, vagy törnek be valahova, hogy majd a lopott pénzből kábítószer tudjanak vásárolni.

Ezeket a vegyszereket a hétköznapi ember a mosógép tartályába, vagy éppen a mosdókagylóba önti. A hallucinálás szintén kialakul a drog fogyasztása során, amely bűnelkövetéshez vezethet.

A témával kapcsolatos interjúban egy történet kapcsán a hallucinációról esett szó, mely során a kábítószerrel fogyasztott férfi azt gondolván, hogy a felesége hűtlen hozzá, a fiókban kereste a szeretőt.

A különbségek könnyen tetten érhetőek, hiszen egy szegregátumban élő, vagy a nagyvárosban, nyomornegyedben lakó fiatal nem a kokain függője lesz. A drágább drogok, mint például a tehetősebbek körében ismert kokain, csak egy bizonyos réteg számára elérhető, az ára miatt. A szegénynegyedekben pedig az ezer-ezerötszáz forint értékű biofüvet fogyasztják, hiszen az alkoholnál is kedvezőbb az ára. Létezik olyan vidéki falu, ahol bezárták a kocsmát, hiszen a lakók szívesebben veszik az olcsó biofüvet. Nagyvárosokban, mint például Budapesten, Debrecenben, jobban elterjedtek, a már említett kokain vagy pedig a jobb minőségi füvek. Az egyéneknek a kereseti lehetőségeik is szélesebbek, jobbak, illetve a hozzájutás esélye is nagyobb, mint egy szegregátumban élő fiatalnak.

5. A stigma kialakulása

„Erving Goffman a stigmákat három típusba sorolja témájuk alapján. A testi, a jellembeli és a származási stigmák azonban ritkán jelennek meg önmagukban. Látszólag nagyon különböző tartalommal rendelkeznek, a típusok nem vegytiszták, mégis könnyen összemosódhatnak. (Például a származási stigmák mellé könnyen jellembeliek is kapcsolódhatnak). A stigmák segítségével a társadalomban könnyebben megy a kategóriák alkotása és a címkézés. A stigma értelmezéséhez szorosan kapcsolódik az előítélet és a sztereotípiák. A stigma tehát Goffman definíciója szerint a „nem kívánatos eltérőség jele”. A stigma szó szociálpszichológiai tartalmát az idézet szerzője úgy határozta meg, hogy jobbára olyan személyi sajátosságok, jellemvonások megnevezésére szolgál, melyek a társadalom szinte minden pontján diszkreditáló erejűek. A későbbi évtizedekben Goffman társadalmi síkra helyezte a fogalmat, és mint társadalmi reakcióról beszél, amely rontja a „normális” identitást”. (Löwi, 2018, 214-215)

A mélyszegénységben élők stigmatizálva vannak azáltal, hogy milyen környéken élnek. Ebből a stigmatizációból már egy idő után szinte lehetetlen kilépni, hiszen lehetőségük sincs hozzá, illetve motivációjuk sem. Ez egyfajta ördögi kör, a barátok, ismerősök, rokonok és gyakran a szülők is fogyasztják a különböző tudatmódosító anyagokat, ezáltal nem kapnak megfelelő mintát az ott élők. Céltalanság jellemzi az életüket, hiszen az ott élők számára a megélhetés mindennapos gondot jelent. A legtöbb esetben a szülők munkanélküliek, ha van munkájuk is, annyira kevés pénzt keresnek, ami szinte semmire sem elég, vagy segélyekkel élik túl a mindennapokat. Kábult állapotban szeretnének lenni, hogy ne legyenek képesen gondolkozni

az aktuális helyzetükön, illetve a jövőbeni lehetőségeken. Az alkohol helyét teljes mértékben átvette, hiszen még olcsóbb és még nagyobb a bódulás élménye. „A drog fogyasztása csak tünet, menekülés a valóságból. A stressz elől, vagy az ingerszegény sivár környezetből menekülnek ezek a gyerekek, alkohollal, cigarettázással vagy fűvel. Megdöbbentő tapasztalat, hogy akár patkánymérget, vagy csavarlazítót is „fogyasztanak”, csak hogy minél inkább elbóduljanak.” (Lannert, 2017, 3.)

Az ott élő fiatalok „bandákba” terelődnek, amely által kialakul egyfajta csoportosulás. „Menő” lesz drogozni, ha a másik nem teszi ezt, akkor kiközösítik. Ez is nagyban befolyásolja a rászokást, hiszen a megfelelési kényszer, a közösség hiánya és a valahová tartozás utáni vágyakozás hatására képesek drogfogyasztókká válni. A címkézésemélet szerint kialakulhat egy másodlagos deviancia is. Az elsődleges deviancia alapján, ha az elkövető, jelen esetben a drogos racionalizálja, hogy drog fogyasztó, ezáltal nem válik részévé az identitásuknak és a hétköznapjaiknak. Ha viszont ez a cselekmény (a drogfogyasztás) a hatóságok tudomására jut, és eljárás indul ellenük, akkor a környezetük és a társadalmi kontroll intézményei is máshogy kezdenek hozzájuk viszonyulni, azzal, hogy deviánsként gondolnak rájuk. Ezáltal az egyén elkezd hordozni ezt a deviáns stigmát, amelytől nem tud szabadulni és az identitás részévé válik. Ezt nevezzük másodlagos devianciának. (Borbíró, et al., 2019) Az egyén döntései, és a közössége szintén elkezd illeszkedni ehhez a stigmához, tehát tudatosan olyan társaságot választ, amely megfelel az ő stigmájának. Az ebből való kilépés pedig nagyon nehéz, hiszen a média erre ráerősít, és kontroll alatt tartja. A médiában rengetegszer hallhatunk a „hős utcai drogtanyáról”, és a szegregátumokban élő drogos fiatalokról. A társadalom ezáltal még inkább félelmet érez irántuk, ellenségként tekint rájuk, akiket izolálni kellene a társadalomból. Ők a „gonoszak”, a „veszélyesek”, amely egyfajta felerősítő visszacsatolás. Ezt morális pániknak hívjuk. A stigma a kábítószer-használók egészségügyben való részvételét is negatívan befolyásolja. Az ellátás akadályaként a megbélyegzés és a megkülönböztetés hátrányosan befolyásolhatja mind a mentális, mind a fizikai egészséget azáltal, hogy akadályozza az egészségügyi ellátórendszerbe való belépést, csökkenti az egészségügyi problémák pontos bejelentését, és csökkenti a kapott ellátás minőségét. (Ahern et al., 2007)

6. Összegzés

Úgy gondolom, hogy ez egy rendszer szintű probléma, amelyet globálisan kellene megoldani, illetve csak így lehet. Azt a szintű nyomort kellene teljes mértékben felszámolni, amelyben ezek az emberek élnek. Az életkörülményeik sokszor a létminimumot sem érik el, és

élelmiszerhiánnyal küzdenek. A szegregátumban élőknek munkát kellene biztosítani, és az sajnos nem megoldás véleményem szerint, hogy a környező városokban biztosítsák, hiszen sok esetben lehetőségük sincs elhagyni az adott környéket az anyagi problémák miatt. A munkalehetőségek kibővítése képes lenne ezt a problémát megoldani. Nem gondolom, hogy teljes mértékben megszűnne ez a jelenség, de csökkenne. A gyerekek már születésükkor nem megfelelő mintákkal találkoznak, a körülmények hatására nem tudnak az iskolában teljesíteni. A kötelező iskoláztatás korhatárát nem lejjebb, hanem feljebb kellene tolni, hiszen sok gyerek 16 éves korában még a nyolc általánost sem fejezi be, ezáltal a munkaerőpiacokon abszolút hátránnyal indulnak. Ezek a marginalizált csoportok sokszor írni, olvasni sem tudnak, tehát az analfabetizmus szintűgy megjelenik. Azt gondolom, hogy ezek az egyének már születésüknél fogva hátránnyal kezdik az életüket, hiszen ezekből a nyomortanyákból a kitörés lehetősége nem adott. Ezt egyáltalán nem tartom igazságosnak, mert úgy gondolom, hogy a rendszernek mindenkinek meg kell teremtenie azt az esélyt, amellyel normális életet tud élni. A „drogosok” számomra is taszítóak, azt érzem ezzel nem vagyok egyedül. Én sem szeretek egy légtérben lenni velük, félelmet kelt bennem, aggodalmat, hiszen a kábítószerfogyasztás és a bűnözés között szignifikáns kapcsolat van. Az érem másik oldalán viszont az okokat láthatjuk, amelyek miatt kialakult az a folyamat, hogy a drog ilyen szintű növekvő tendenciát mutat.

A szegregátumokban élő kisgyerekek sokkal érettebbek is a koruknál, hiszen sok olyan tapasztalásuk van, a rossz körülményeik miatt, amely egy átlagos velük egyidősnek nem. Ez a rossz körülmények miatt alakul ki, sokan már gyerekként munkát vállalnak azért, hogy besegítsenek a családjuk anyagi helyzetének javításába. Ez magával hozza azt a tényt, hogy mentálisan érettebbé válnak a koruknál. A kábítószer nem csak fogyasztják, hanem sok esetben terjesztik is, mivel ez egy lehetséges megélhetési lehetőség. Nem foglalkoznak a kockázati tényezőkkel sem, és sokszor a nyílt utcán árulják.

Különböző riportok hallatán a szülőknek az egyetlen hátráltató ok, amely valamilyen szinten „megijeszti” őket, az akkor következik be, ha a gyámügy észreveszi és kiemeli a gyermeket a családból. Az az a pont, ahol esetenként ez visszahúzó erő lehet, viszont nyilvánvalóan láthatunk olyat is, mikor ez sem. A szörnyű ebben a dologban, az az, hogy sokszor kismamák fogyasztják ezt a sok vegyszert a terhesség alatt, amely hatására a csecsemő már a születésekor súlyos károsodásokat szenved, amelyek maradandóak. Az is előfordul, hogy a kisbaba már függőként születik meg, amely azt jelenti, hogy az édesanya konkrétan az első pillanattól fogva elrontotta a gyermek életét. A nyomortelepen élők viszont sokszor fel sem mérik a cselekményük súlyosságát, hiszen mástól is ezt látták: ez volt az adott minta, miért kellene

nekik máshogy tenni. A megfelelő felvilágosításra is szükség lenne, amelyet a rendszer képes megteremteni. Teljes egészében átfogó, hosszú távú, strukturális átalakításra lenne szükség. Kreativitásra kellene ösztönözni az ott élő gyermekeket, amellyel képesek lekötni magukat, élményt szerezni, és sikerélményt elérni. A sikerélmények hiánya miatt nagyon korai a kiégés. A kábítószer-használók helyzete számomra elkésérítő, szomorú, de ugyanakkor félelmetes is. Az egész társadalomra vannak rossz hatásai, mivel azok a gyerekek is találkoznak ezzel a jelenséggel, akik nem feltétlen ilyen körben nőttek fel, viszont nem nehéz fiatalon ezekbe a körökbe bekerülni. A szülőknek, és a pedagógusoknak kiemelt feladata úgy gondolom az, hogy nagyfokú figyelmet szenteljenek a gyerekekre és a viselkedéseikre, mert az sok mindent elárulhat. Az emberi kapcsolatok szintén kiüresednek ezeken a területeken, és a magány is megjelenik. A közösség építése, akár start munkaprogramokkal szintén egy olyan megoldás lenne, amelyben lehet ráció. A szabadidős programok kialakítása, akár a különböző sportok kipróbálására való lehetőség olyan élményt nyújthat az ott élőknek, amely segítene csökkenteni a drogfogyasztást.

Személy szerint mindenképpen szeretnék ezen a helyzeten változtatni, és segíteni, mivel ez fontos feladata a társadalomnak. A drogprevenciós előadásokat nagyon fontosnak tartom, edukálni kell ezeket az embereket, hiszen sokszor fogalmuk sincs arról, hogy milyen elváltozásokat okozhatnak ezekkel a szerekkel maguknak, illetve a környezetüknek. Iskolai kereteken belül ellátogattunk egy hajléktalan szállóra, ahol egy ott dolgozó hölgy tájékoztatott minket arról, hogy a szüleink korosztálya az alkohol problémái miatt csúszik le legtöbb esetben, a mi korosztályunk pedig már a drogok miatt, amely félelmetes, hiszen valójában így van, a szórakozóhelyek is manapság drog hatása alatt álló bulizókkal van tele, és ritkábban részegekkel. Ez a probléma az évek elteltével egyre súlyosabb, az én meglátásom szerint. Ennek a változtatása, felszámolása egy olyan folyamat, amely hosszú és rögzös, de úgy gondolom, hogy megéri. Esélyt kell adni mindenkinek, hogy új életet kezdjen, vagy jobb esetben, hogy bele se kezdjen ebbe az életmódba. Mint, már említettem, számomra az a cél, hogy a munkám során majd ezt a helyzetet valamilyen szinten javítani tudjam. Tanulmányaimat szeretném erre is hasznosítani, hiszen sem a drogosoknak, sem a „kívülállóknak” nem megfelelő ez a rendszer. A bódult állapot számukra sem jó, talán csak ideig-óráig, és a nem fogyasztókban pedig aggodalmat, és félelmet keltenek. Ahogy már a tanulmányomban korábban említettem, a városfejlődés sokat fejleszthet egy szegregátumon, miszerint ezeknek a területeknek a rehabilitációját kellene végrehajtani. Központok kiépítésével, több munkahely teremtésével, illetve szolgáltatások létrehozásával, mint például éttermek, szórakozóhelyek megnyitásával

fejleszteni lehetne ezeket a területeket is, amelyek csökkentenék a bűnözést, köztük a kábítószerhasználatot, illetve a kereskedelmet.

Felhasznált irodalom

Ahern, J. (2007): Stigma, discrimination and the health of illicit drug users. *Drug and Alcohol Dependence*

(https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0376871606004133?casa_token=j7I49AFrpqkAAAAA:rvZjPpFpjIGZILyOcyLDOgTt5wXPdkYQ6SkYcJD0JgDcVO1TU3HPDeh48OW4XNfz1V1cSX1)

Borbíró Andrea (szerk.) (2019): *Kriminológia*. Budapest: Wolters Kluwer Hungary

Csák Róbert – Magyar Éva – Márványkövi Ferenc – Szécsi Judit – Rácz József (2020): Vidéki szegregátumokban élők pszichoaktív szerhasználata és a segítség lehetősége. In: *Magyar Valóság*, 31(1): 50-72.

Mátyás, Szabolcs (2020): *Bűnözésföldrajz*. Didakt Kiadó, Debrecen

Győri, C. (2019): Címkezéselméletek. In A. Borbíró, K. Gönczöl, K. Kerecsi, & M. Lévy, *Kriminológia*, Budapest: Wolters Kluwer Hungary.

informed.hu. (2007): A RAGASZTÓTÓL A KÉJGÁZIG:
(<https://www.informed.hu/betegsegek/psy/addictions/drogs/a-ragasztotol-a-kejgazig-20644.html>)

Lannert, Judit (2017). Kábítószer-használat a szegregátumban élő általános iskolás gyerekek körében (vezetői összefoglaló) (https://www.tudok.hu/files/2/vezetoiosszefoglalodrog_korr.pdf)

Lówi Ildikó (2018): A stigmatizáció hatása a társadalmi szerepváltozásokra. In: *Hadtudományi Szemle*, 11(1):208-224

magyarhirlap.hu (2020): Őrjöngő vadállatokká válnak az új dizájnerdrog áldozatai: <https://www.magyarhirlap.hu/kronika/20200814-orjongo-vadallatokat-csinal-aldozataibol-az-uj-drog-a-bika>

Halász Levente (2020): Lakóhelyi szegregáció és a gettósodás jellemzői Észak-Magyarország egykori szocialista iparvárosaiban. In: *Párbeszéd: Szociális Munka folyóirat*, 7(1)

Ürmösné, Simon Gabriella (2014): Gender, szubkultúriák, genderpragmatika. In: Navracsics Judit (szerk.): *Transzdiszciplináris üdvözetek Lengyel Zsolt számára*. Budapest, Veszprém: Gondolat Kiadó, pp. 210-218.

Márkus Bence földmérő**Dr. habil. Pődör Andrea Ph.D. egyetemi docens**

Óbudai Egyetem

*podor.andrea@amk.uni-obuda.hu***A BŰNÖZÉSTŐL VALÓ FÉLELEM MÉRÉSE EGY ADOTT MINTATERÜLETEN****Absztrakt**

Jelen kutatás során a geoinformatika egy újszerű alkalmazási területe kerül bemutatásra. Térinformatikai szoftverrel a lakosság szubjektív biztonságérzetét mérték a szerzők Székesfehérvár területén. A bűnözéstől való félelem mérése több évtizedes múltra tekint vissza hazánkban és a világban egyaránt, melynek mérése és nyomon követése nagy segítséget jelent a rendőrség számára. A szerzők párhuzamot vontak a biztonsági kamerák térbeli elhelyezkedése és az emberek által veszélyesnek ítélt területek között.

Kulcsszavak: félelem, szubjektív biztonságérzet, bűnözésföldrajz, térfigyelő kamera

Bevezetés

A geoinformatika egy lehetséges alkalmazási területe a bűnözéstől való félelem vizsgálata. Számos helyen lehet értesülni arról, hogy az embereket mennyire foglalkoztatják a bűncselekményekkel kapcsolatos témák. Emiatt döntöttek a szerzők úgy, hogy a lakosság megkérdezésével egy interaktív linken keresztül megvizsgálják a székesfehérvári lakosok szubjektív biztonságérzetének főbb területi jellemzőit.

A beérkezett információkból egy térinformatikai adatbázis keletkezett, amelyből a szerzők térbeli elemzéseket és kartografált térképeket készítettek, és ezáltal megismerték azon területeket, amelyeket az emberek veszélyesnek tartanak. Mindezek mellett a szerzők keresték a párhuzamot a biztonsági kamerák és az emberek által megjelölt területek között.

Jelen kutatás magyar viszonylatban újszerűnek tekinthető, mivel térinformatikai eszközökkel kevés szubjektív biztonságérzetet mérő kutatás készült ezidáig. A szubjektív biztonságérzet és a térfigyelő kamerák viszonyának vizsgálata pedig unikálisnak tekinthető.

1. A bűnözéstől való félelem

Egy társadalom életében számos olyan tényező van jelen, amely az emberekből félelmet vált ki. Ennek a félelemnek egy nagy csoportjába tartozik a bűnözéstől való félelem, melynek angol megfelelője a „fear of crime”. A bűnözéstől való félelem fogalmát elsősorban Kenneth F. Ferraro és Randy La Grane fogalmazták meg először 1987-ben. A szerzők negatív érzelmi megnyilvánulásként határozták meg a fogalmat, amely leginkább a rettegés és a szorongás kiváltása az emberekből.

Azon emberek, akiknek az életében jelen van ez a fajta rettegés, valójában nem is magától a bűnözéstől, hanem a viktimizálódástól, magyarul kifejezve, az áldozattá válástól tartanak. A szorongási szintet a média által közvetített információk nagyon erősen befolyásolhatják, ugyanis azon területeken, ahol kevesebb tartalom jelenik meg az újságokban és az online médiafelületeken a bűnözés témában, ott az emberek biztonságérzete is magasabb. Ennek oka elsősorban a bizalom, hiszen nem rendelkeznek olyan információval, amely arra enged következtetni, hogy bűnözés áldozatai lesznek.

A bűncselekményekről való informálódási igény az 1970-es években kapott nagyobb lendületet, amelynek köszönhetően egy új tudományág: a viktimológia is megjelent. A tudományág a szexuális és erőszakos bűncselekmények áldozatainak vizsgálatával, valamint az igazságszolgáltatással és a bűnelkövetőkkel kapcsolatos jellemző viselkedésekkel foglalkozik. Amerikai és német kutatások is kimutatták, hogy az erőszakos bűncselekmény áldozatai könnyebben teszik túl magukat a törtéteken, mint azon személyek, aki vagyoni kárt szenvedtek el. Azonban a viktimizálódás következtében megjelenő félelem, nem csak az elszenvedett bűncselekmény súlyosságával függ össze, hanem az áldozat életszínvonalával is. A személyes tapasztalatok, vagyis egy korábbi viktimizálódás vagy ismétlődő áldozattá válás tovább növelheti az emberekben a szorongást. A bűncselekmények áldozatainál gyakran megfigyelhető a poszttraumás stressz szindróma és a nemi erőszak trauma szindróma tünetei, amelyek csak lassan javulnak az idő előre haladtával és az életminőségüket jelentősen rombolja. A sérülést elszenvedők körében a következő tünetek figyelhetőek meg, amelyek az egész további életükre negatív hatással lehetnek: Sötétedés után kerülnek az utcára menést, nappal is csak kísérettel mernek kilépni az utcára, illetve a környezetüket különféle módszerekkel próbálják biztonságossá tenni (URL1).

Korinek László szerint a bűnözéstől való félelem a következő:

- Absztrakt, amely egy általános szint, ahol a társadalmi félelmek belesimulnak egy nagy egységbe, például háború, munkanélküliség, környezetszennyezés.
- Konkrét, amely egy személyre vonatkozik és a lakóhelyéhez kapcsolható félelemről van szó. Ebben a kategóriában a médiának jelentős szerepe van, amely valós és látens bűnözési eseteket is elénk tár. Egy kis település esetében például a pletykának is jelentős szerepe van (URL1).

1.1. A bűnözéstől való félelem térképezése

Magyarországon a bűnözés elemzése két évtizeddel később jelent csak meg a rendészeti szervek mindennapi gyakorlatában Nyugat-Európa országaihoz képest. Ennek a legfőbb oka az, hogy hazánkban nem álltak rendelkezésre a megfelelő technikai eszközök. Emellett a lakosság is bizalmatlanul fogadta és fogadja még a mai napig is a módszert, pedig ezen módszer már évtizedek óta jól működik a világ különböző pontjain.

A magyarországi bünelemzésről és térképezésről az első hivatalos említés az 1994. évi XXXIV. törvényben (Rendőrségi tv.) történt, amely ismertette az új rendszer hatékonyságát. Az a szabályzat, amely már megfogalmazta a legfontosabb munkafolyamatokat és fogalmakat 2001-ben jelent meg (a Magyar Köztársaság Rendőrsége Bünelemzési Szabályzata).

A bűnözések elemzéséből származó adatokkal készült térképek a tematikus térképek csoportjában tartoznak. „A térkép a Földön, vagy más égitesten található természeti társadalmi jelenségek, tárgyak és folyamatok méretarány szerinti kicsinyített, generalizált mása” (Pődör 2011). Tartalmuk szerint a térképeket két nagyobb csoportra tudjuk osztani. Egyik csoportba tartoznak a már említett tematikus térképek, amelyek a földfelszínre vonatkoztatható adatok, például a természeti és társadalmi jelenségek térbeli eloszlását mutatják be. A másik nagy térképcsoport az általános földrajzi térképek csoportja, amelyek az égitestek felszínét az általános tájékozódás szempontjából írják le. Ezen térképek az ábrázolásuk részletességétől, vagyis a méretaránytól függően lehetnek topográfiai vagy kartográfiai térképek.

A tematikus térképkészítés már 1500 évvel ezelőtt is jelen volt az emberiség életében. Azonban az első, ilyen térkép, vagyis annak a másolata csak a Római Birodalom idejéből maradt fent. (Mátyás, 2017).

A mai térképi ábrázolás alapjait bemutató térképeket már a 19. században is tudtak készíteni a különböző tudományágak rohamos fejlődésének köszönhetően. Ekkor indult meg a kezdetleges bűnözési térképezés is, ahol a földrajzi hely és a bűnözések mértéke között kezdtek el

kapcsolatokat keresni a tudósok. Ebben az időszakban a legnagyobb kutatója a különböző bűnözési statisztikáknak André Michel Guerry francia születésű jogász volt. Fő művének tekintik a „Franciaország erkölcsi statisztikájáról szóló esszé” (1833) című könyvet. Tudományos írásában megállapítást tett arról, hogy az ország északi részén inkább vagyon elleni, míg az ország déli felében, a személy elleni erőszak mértéke mutatott nagyobb értéket. Ugorva az időben néhány tíz évet eljutunk az úgynevezett gombostűtérképekhez, amelyek a rendőrségi gyakorlatban használatosak. Ezen papíralapú térképeken gombostű segítségével jelölték az emberölések és a rablások helyszínét, amelyek parafatáblára voltak feltéve. A mai szemmel, az igen elavult módszert a meghonosították az amerikaiak, már digitális változatban alkalmazzák, azonban Magyarországon, máig nem történt meg a módszer teljes mértékű digitalizálása.

A digitális térképek egyik nagy előnye, hogy mindig napra készek, ezzel szemben a papírlapúakról ez nem mondható el, s ráadásul az archiválásuk is jelentős többletmunkát igényel. Emellett fontos szempont az is, hogy a bűnözési térképek mobilak legyenek, amelyben nagy segítség lehet a Robotzsaru program. A személyi számítógépek megjelenésével az USA-ban kifejlesztettek egy rendszert, amelyhez az adatokat az 1997-ben alapított Bűnözési Térképezési Kutató Központ (Crime Mapping Research Center) szolgáltatja (Mátyás, 2017).

A hazai bűnözési térképezéssel kapcsolatban érdemes néhány nevet megemlíteni, akik hozzájárultak a terület fejlődéséhez és a rendészeti alkalmazásának az elősegítéséhez. Erdősi Sándor javasolta először a térinformatika bevonását a bünelemzésbe. Pődör Andrea folytatta Erdősi elképzeléseit és néhány gyakorlati alkalmazási lehetőséget is bemutatott a hazai bűnmegelőzésben használható eredményekkel. Nem utolsó sorban pedig Mátyás Szabolcs az, aki a Nemzeti Közzolgálati Egyetem munkatársaként végez kriminálgeográfiai kutatásokat.

Az alábbiakban nézzünk meg néhány főbb térképtípust, amelyek használata javasolt lehet a bűnözési térképezésben. Ritkák az egy típusú tematikus térképek, mivel általában keverednek az egyes térképfajták.

- Ponttérkép: Ez a leggyakrabban alkalmazott típus, amely pont formájában jeleníti meg az információt. Ezek sűrűsége és nagysága jelöli a koncentráció mértékét.
- Folttérkép: Ez a módszer foltot alkalmaz pontok helyett a környezeti átlagtól való eltérés kifejezésére.

- Izovonalas térkép: Ezzel a módszerrel nem csak a hőmérséklet, a csapadék, a légnyomás vagy a terep azonos magasságú pontjai mutathatóak ki, hanem a bűncselekményi adatok is.
- Kartogram térkép: Amely statisztikai adatokkal kívánja térképezni a rendelkezésre álló információkat.
- Kartodiagram térkép: Amely a statisztikai adatokat diagrammok segítségével próbálja érthetőbben elénk tárni, így kiváló a bűnözési térképezésre is.
- Piktogramm térkép: A Robotzsaru rendszer is ezen a módszeren alapszik, amely jelkulcsokkal és egyezményes jelekkel próbálja közérthetően elénk tárni az információkat.
- Felületi térképezés: Ez ritkán alkalmazott módszer, amely azonban igen szemléletes. Csak a térinformatika elterjedésével kezdett el terjedni a gyakorlati alkalmazásban. Az átlagtól való eltérést térhatású módon szemlélteti (Mátyás, 2017).

2. Térfigyelő kamerák szerepe a bűnmegelőzésben

A technológia ugrásszerű fejlődésének köszönhetően manapság már bárki könnyedén hozzáférhet a különböző képfelvevő berendezésekhez. Azonban tisztában kell lennünk a kép- és videófelvétel készítéséhez kapcsolódó adatvédelemmel. Tudatában kell lennünk annak, hogy ezen tevékenységekkel esetleg személyiségi és vagyoni jogokat sérthetünk meg.

A városi térfigyelő kamerarendszerekre ugyanez vonatkozik, azonban legtöbbször a települések az ezekkel kapcsolatos tájékoztatóban, csak a térfigyelő kamerák pozitív hatásait és a bűnmegelőzésben való szerepét emelik ki. Ezek a rendszerek a lakosság támogatását élvezik és a hatóságokba vetett bizalmat mutatják.

A térfigyelő rendszer működtetésében résztvevők között három nagy érdekcsoportot különböztetünk meg. Ezen három szereplő az állam, a piac, illetve a lakosság.

Az állam a biztonságérzetet próbálja meg erősíteni azzal, hogy térfigyelő kamerákat helyez ki. A piac az eszközök eladásából származó bevétel miatt érdekelt, ugyanis, ha az állam a bővítés mellett dönt, akkor több eszközt tudnak eladni a különböző kameragyártó cégek, a bevételből pedig fejleszteni tudnak, amely újabb bevételt tud generálni.

Utolsóként nem szabad elfeledkeznünk a lakosságról, hiszen ők azok, akik támogatják a rendszer kiszélesítését, a biztonságos lakó- és munkakörnyezet ígéretének reményében, de cserében elvárják a befizetett adó megfelelő célokra fordítását az államtól (Kiss, 2011).

2.1. A térfigyelés kezdete

„Az életünket figyelemmel kísérő kamerarendszer GEORGE ORWELL írói fantáziájában már 1948-ban megszületett, amikor híres regénye, az 1984 teleképeit a Gondolatrendőrség szolgálatába állította: „[a] napnak mind a huszonnégy órájában a rendőrség szeme előtt [...] tárható”.” (Kiss, 2011)

Az első térfigyelőkamerákat 1942-ben helyezték üzembe, amelyekkel a német csodafegyver kilövését (V-2) tanulmányozták. Ezt követően bankokat és bevásárló központokat láttak el biztonsági kamerákkal. Az elektronikus megfigyelőrendszereket az idő előrehaladtával a társadalom egyre könnyebben fogadta el. Ennek oka valószínűleg az volt, hogy az 1990-es évektől kezdve több merényletet sikerült megállítani és elkövetőket azonosítani az elektronikus eszközöknek köszönhetően.

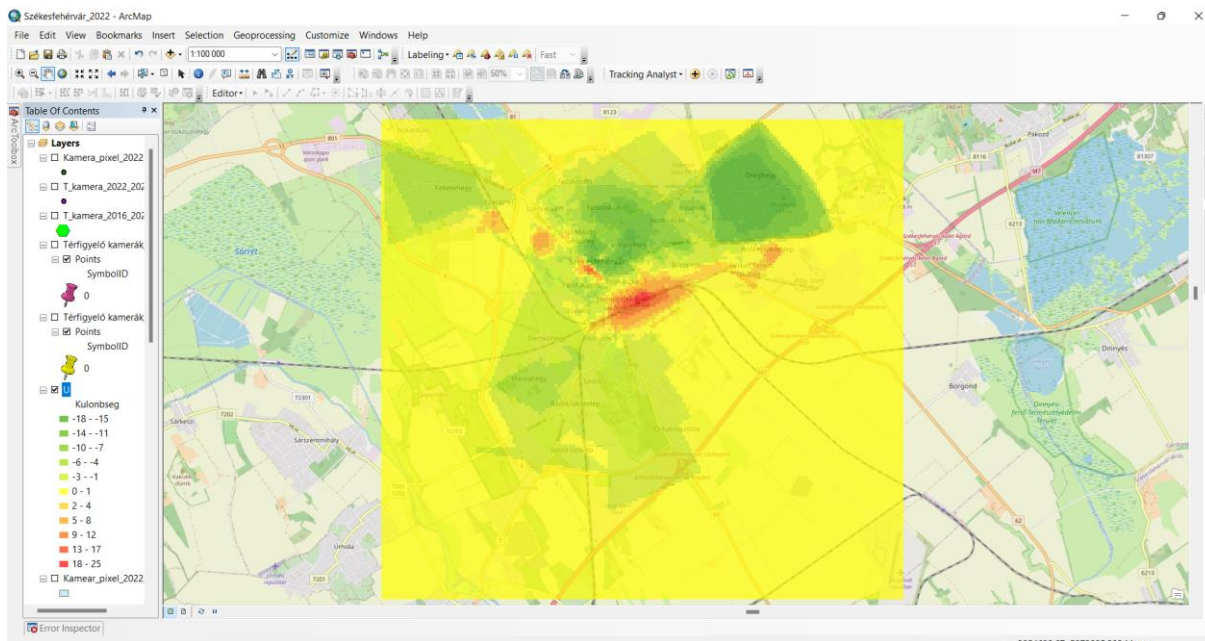
Magyarországon először 1997 novemberében helyeztek el öt darab térfigyelő kamerát az V. kerületben, amely ma már korszerűsített formában a modern fővárosi hálózat alappillére (Kiss, 2011).

3. Az eredmények kiértékelése

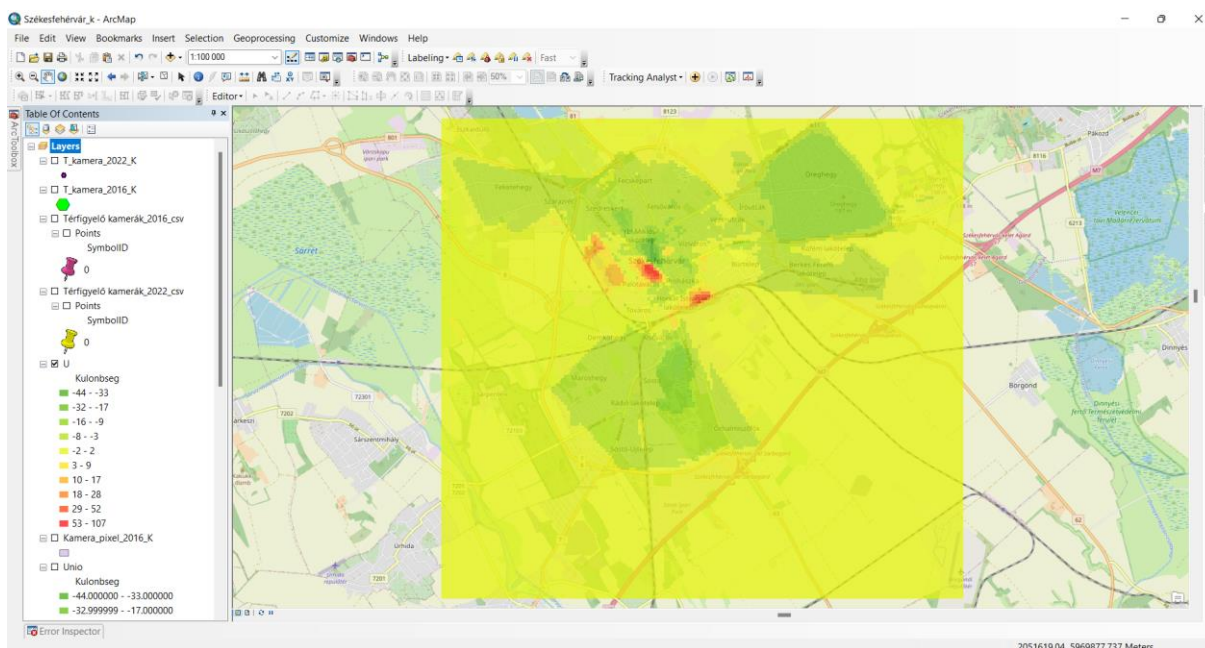
A feldolgozott eredmények pontosságát nagy mértékben befolyásolja a kitöltők precizitása, vagyis, hogy milyen pontossággal rajzolták meg az egyes poligonokat. A precizitás egyébként még a kitöltésbe fektetett időtől is nagy mértékben függ. Ha ezeket a poligonokat elkezdjük elemezni, akkor a két eltérő időpontban gyűjtött adatok között is tapasztalhatunk eltéréseket, de a legnagyobb részben mégis szinte azonos eredményeket mutatnak.

3.1. Bűnözéstől való félelem megjelenése

Mind a két időpont alapján beérkezett adatokból készült térképeken (1. és 2. ábra) közös, hogy mind a kettőnél látunk biztonságos (zöld színnel jelzett) és veszélyes (piros színnel jelzett) területeket. Talán még az is elmondható, hogy ugyanazon területeket találták veszélyesnek az emberek mind a korábbi felmérés, mind pedig a 2022-es felmérés szerint egyaránt. Azonban a piros szín intenzitása, illetve annak területi kiterjedése 2022-ben már sokkal nagyobb volt.

1. ábra Az unióval végrehajtott mechanizmus eredménye a 2022-ben történt adatgyűjtésre vonatkozóan

2. ábra Az unióval végrehajtott mechanizmus eredménye a korábban történt adatgyűjtésre vonatkozóan

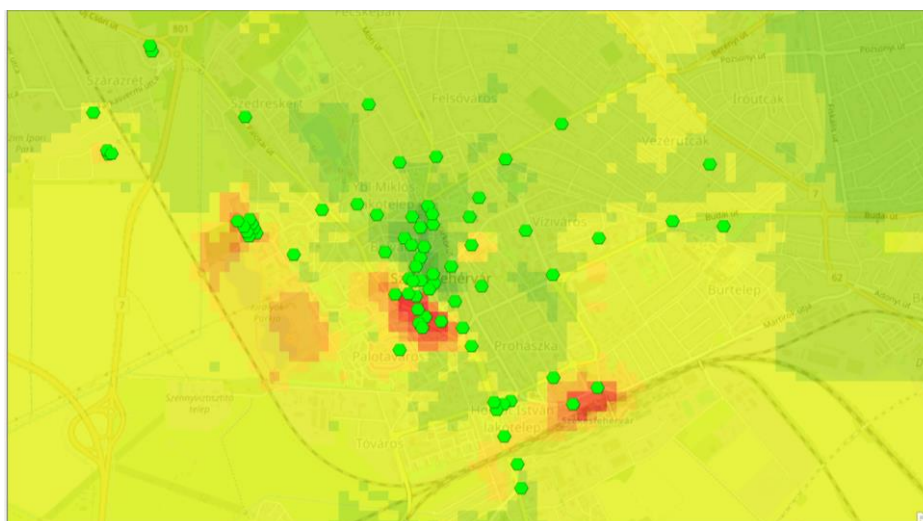
A kitöltők véleménye szerint és a térképek alapján négy fő terület tekinthető veszélyes helynek. Az első fő terület a vasútállomás és környéke (Béke tér), a második fő terület magába foglalja az Alba Plázát, illetve az előtte található Palotai kapu teret, az autóbusszállomást (Piac tér) és a

vele szemben található Petőfi parkot is. A harmadik fő terület egy olyan környék, ahol a szegregáció egyik típusa fellelhető. Ez a környék a Mura utca, ahol szociális bérlakások találhatóak. A negyedik fő terület a Hübner András utca és a Gánts Pál utca környéke, ahol szintén szociális bérlakások találhatóak. Ezen kívül még kisebb nagyobb körzetekre mondható el, hogy a veszélyes jelölés dominál. Ezek a területek: a Tóvárosi lakótelepen található garázssor, a Skála áruház környéke, illetve a Köfém lakótelep ipariparkhoz közelebb eső része, ahol munkásszállók találhatóak.

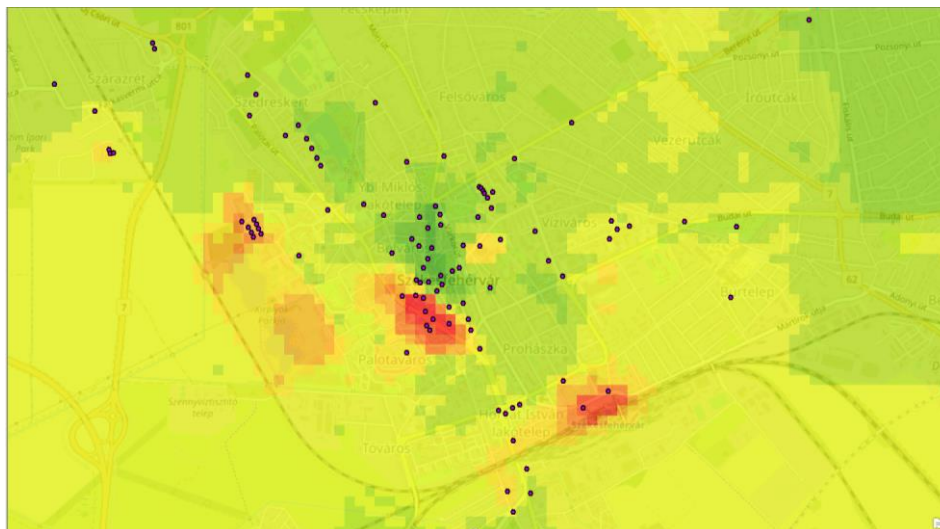
3.1.1. Biztonságos területek

Tovább vizsgálva a térképeket (1. és 2. ábra) megállapítható az, hogy a város kertvárosi övezetei, vagyis a Feketehegy-Szárzsrét, Öreghegy, Maroshegy és Felsőváros biztonságos területek közé tartozik. Ide sorolható még a Történelmi belváros, a Vízivárosi lakótelep, illetve az Órhalmszőlők, valamint Sóstó és a Rádiótelep.

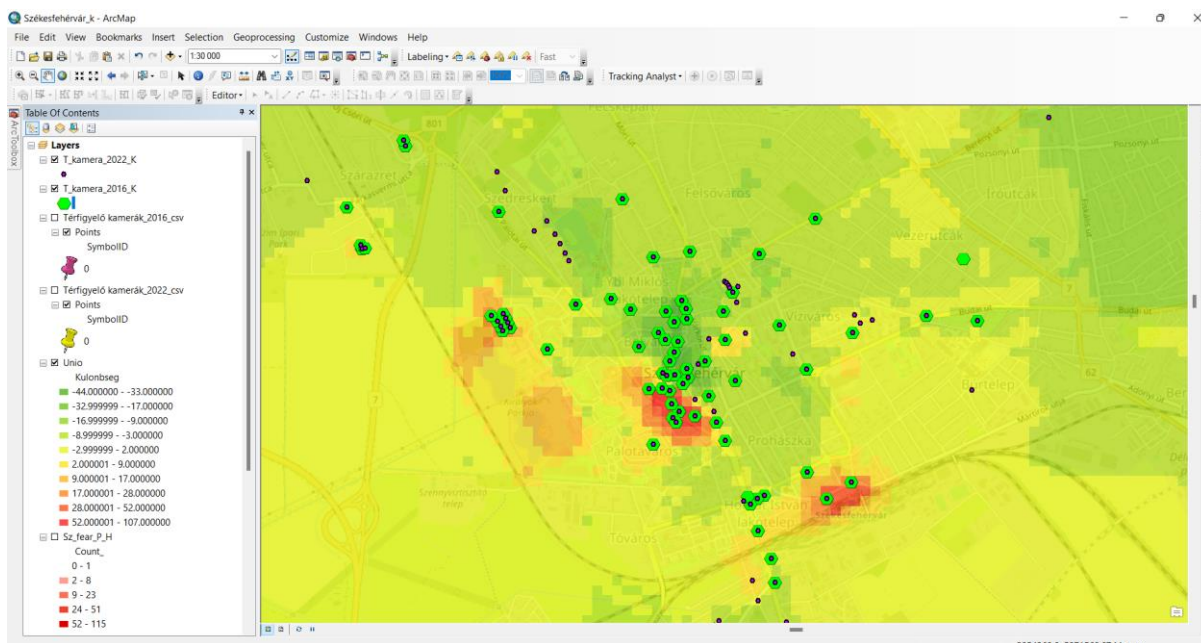
Ha a térfigyelőkamerákat (3. és 4. ábra) is figyelembe vesszük, akkor elmondható, hogy azok számának növekedésével, nem nő a biztonságos területek nagysága, de nem is alakulnak ki újabb veszélyesnek ítélt területek, hanem inkább a már meglévő területekre érkezett poligonok száma nő, ezáltal nagyobb lesz az intenzitás. Ennek a bizalom megingása lehet az emberekben, hogy azért került oda térfigyelő eszköz, mert a bűncselekmények száma ezt indokolta tette.

3. ábra A kamerák elhelyezkedése 2016-ban

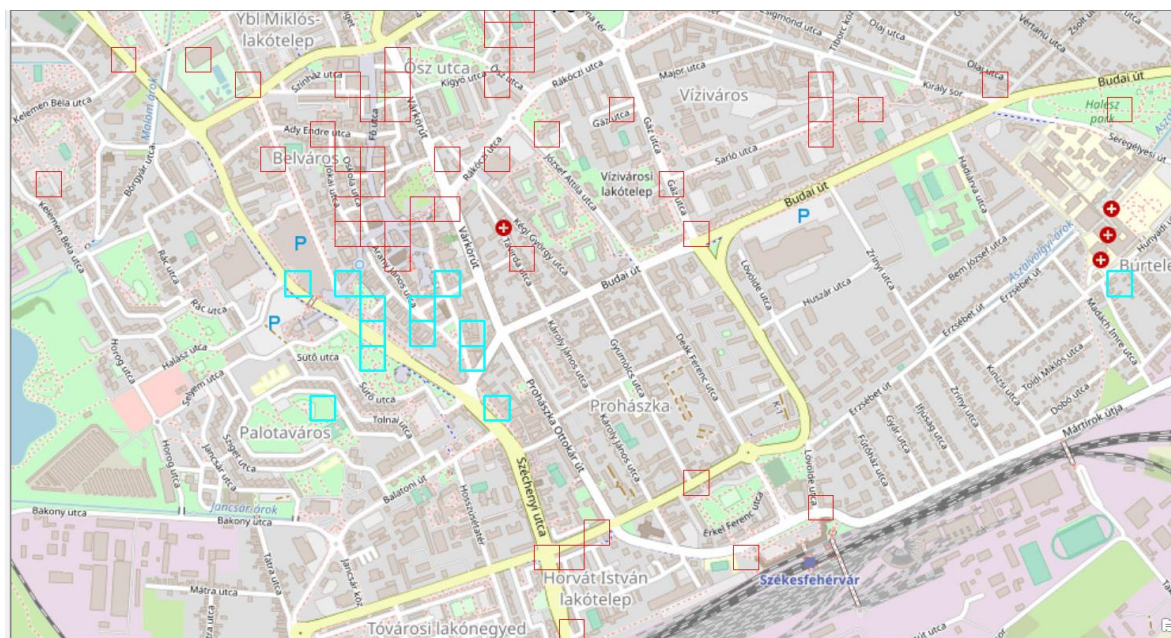
3/1. ábra A kamerák elhelyezkedése 2022-ben

4. ábra Kamerák elhelyezkedése a korábban gyűjtött adatok kiértékelésből származó unió rétegen

Mint az korábban említve volt, a színskála alapján nem igazán lehet egyértelmű következtetéseket levonni, ezért a számadatokat is meg kell nézni. Itt látszik, hogy vannak olyan területek, ahol nem változott a veszélyesnek jelölt területek száma. Ennek valószínűsíthető oka, hogy a biztonságérzet nem változott. Ellenben vannak olyan területek, ahol drasztikusan javították a helyzetet a térfigyelőkamerák (1. ábra). Ez a diagrammon is jól látszik, például a 16 és 28 közötti sorszámmal ellátott rácspontoknál, amelyek az autóbusz pályaudvar környékén

helyezkednek el, ahol jelentősen csökkent a diagram vízszintes tengelyének kiugrása. Azonban ezen a helyen nem történt jelentős változás a térfigyelő eszközök számának növekedésében (5. ábra). A többi részen viszonylag azonos tendenciát mutat a diagramm. A 31 és 61 közötti sorszámokkal ellátott területen több a poligonok száma a több kitöltés miatt (6. ábra).

5. ábra Azon kamerapixelek, ahol jelentős javulást eredményeztek a térfigyelőkamerák

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a két eltérő időpontban nem azonos számú ember és nem ugyanazok töltötték ki a kérdőívet, így az eredmény összevetésénél ezt figyelembe kell venni. A külföldi szakirodalom alapján megállapítható, hogy három féle vizsgálati eredmény különböztethető meg a térfigyelőkamerákat illetően. Az első megállapítás alapján a térfigyelőkamerák telepítésének köszönhetően a lakosság több mint 70%-a esetén csökkent a félelemérzetük az adott területen. Egy másik tanulmány szerint a térfigyelőkamerák érdemben nem csökkentették a bűnözés számát, de a lakosság biztonságérzetét jelentősen javították. A harmadik tanulmány megállapítása szerint, a térfigyelőkameráknak egyáltalán nem volt pozitív hatása a bűnözés számának csökkenésében, sem az előbb említett biztonságérzet javításában. Emellett az írás kitér arra is, hogy a térfigyelőkamerák máshogyan hatnak a nőkre és a férfiakra. A nők esetében kisebb befolyással bírnak ezek az eszközök, miközben a férfiak esetén jelentősen csökkent a bűnözéstől való félelem (Joon Tag Cho, 2017).

6. ábra Térfigyelőkamerák az autóbusz pályaudvar körül

4. Összegzés

A tanulmány a bűnözéstől való félelem és a térinformatika lehetséges kapcsolatát vizsgálta. A tanulmány első felében bemutatásra kerültek a legfontosabb fogalmak, illetve a bűncselekmények térképi ábrázolásának lehetséges módszerei. Ezt követően a bűnözés, illetve a bűncselekmények társadalmi összefüggéseit is kutattam a szegregációval kapcsolatosan. A szerzők bemutatták Székesfehérvár városrészeit, mint a vizsgált mintaterületet. Emellett vizsgálták a térfigyelés megoldásait, a térinformatika és a bűnmegelőzés összefüggéseit, továbbá a kiértékeléssel kapott információk és a térfigyelőkamerák kapcsolatát.

Felhasznált irodalom

Pődör Andrea (2011): A térképek tartalma és jellege. In: Kartográfia, Székesfehérvár, Nyugatmagyarországi Egyetem

Mátyás Szabolcs (2017): A Bűnelemzés kartográfiai lehetőségei - avagy a bűnözési térképek alkalmazása a mindennapi rendőri munka során. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Pro Publico Bonum, 2017/2, pp. 158-175.

Kiss Attila (2011): A közterületi térfigyelő rendszerek szabályozásának kihívásai a magyar jogalkotásban és a jogalkalmazásban (<https://tinyurl.com/Kamerak-a-bunmegelozesben>)

URL1: Bűnözéstől való félelem

<https://9dok.org/article/b%C5%B1n%C3%B6z%C3%A9st%C5%91l-f%C3%A9lelem-b%C5%B1nmegel%C5%91z%C3%A9s-ment%C3%A1l-higi%C3%A9n%C3%A9s-tev%C3%A9kenys%C3%A9g-b%C5%B1nmegel%C5%91z%C3%A9s.qmj8k698>

Sivadó Máté Ph.D. r. őrnagy, adjunktus

Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar

*sivado.mate@uni-nke.hu***Vörös Aura kriminológus, Ph.D. hallgató**

Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar

ZÖLD KRIMINOLÓGIA ÉS ANNAK FÖLDRAJZI KÉRDÉSEI**Absztrakt**

A kriminológia kezdetben bűncselekményekkel, és azok elkövetőivel és áldozataival foglalkozott. Később kiterjedt a vizsgálódási kör a bűncselekménynek nem minősülő jogellenes cselekményekre és a büntetőjogilag valamilyen okból nem büntethető „elkövetőkre” egyaránt. A 20. század nyolcvanas éveiben merült fel a környezetvédelmi mozgalmak vonalán, hogy ezzel a kérdéssel van-e kezdeni valója a kriminológiának. Az elsődleges kutatások azt állapították meg, hogy ezek a leggyakrabban államok és nagyvállalatok által elkövetett cselekmények, sok esetben semmiféle állami tilalomba nem ütköznek. Annak ellenére, hogy az adott magatartásuk a jelen emberének életminőségét rontják, rosszabb esetben pedig a föld lakhatatlanná válásához vezet. Ezen gondolkodás mentén alakult ki a zöld kriminológia, melynek legfontosabb területeit kívánjuk bemutatni. A zöld kriminológia létjogosultságát mutatja, hogy a környezeti bűncselekmények vizsgálatát egyre több tudományterület tekinti kutatási területének. Ezek közül az egyik a bűnözésföldrajz, amely a környezeti bűncselekmények térbeliségét és azok jellegzetességeit is elemzi.

Kulcsszavak: bűnözésföldrajz, zöld kriminológia, környezeti bűnözés, globalizáció, környezetvédelem

1. Bevezetés

Az elmúlt nyár eseményeit figyelembe véve talán nem ördögtől való a kriminológia egy viszonylag új irányzatával, a zöld kriminológiával foglalkozni. A hazai meteorológiai adatrögzítések kezdete óta a legnagyobb, 70 napos aszály sújtotta Magyarországot, Európát, és korábban Kínát is (2022. augusztus). A nagy európai folyók vízszintje rekord alacsony, a kisebb

folyók, tavak egy része kiszáradt. A Velencei tó kiszáradása tovább folytatódott, a Balatont belülről tápláló források elapadtak. A hazai takarmánytermelés nagyrészt adó kukoricaültetvények többségét a gazdák beszántották, mert teljesen elszáradtak. A hazai gondolkodók jó részét izgalomban tartja Paks 2. kérdése, vagy a fosszilis erőművekre való áttérés a csövön érkező gáz és kőolaj helyett. Mindeközben Észak-Magyarországon újra rendszeres vendég a barnamedve, a szürkefarkas, a hiúz és az aranysakál. Úgy tűnik, hogy a legfontosabb téma most az, hogy a szomszédunkban dúló háború ne terjedjen át hazánkra, illetve ne váljon világháborúvá, hogy a téli fűtés hosszútávon megoldható legyen, és az üzemanyag az átlagember számára is megfizethető legyen. Az akut környezeti kérdéseket mégsem hagyhatjuk figyelmen kívül, ha élhető országot, világot kívánunk utódainkra hagyni (Mátyás, 2022).

A kriminológia a maga eredeti és legszűkebb értelmében ragaszkodik a bűnözés általános jogi definícióihoz, és azokra a cselekményekre összpontosít, amelyeket az állam bűncselekménynek ítél, és az ilyen cselekményeket elkövető személyekre. Vagy legalábbis azokra az emberekre, akiket ilyen cselekmények elkövetésén kapnak és a büntető igazságszolgáltatás sikeresen eljár velük szemben. A radikális és kritikai kriminológia képviselői már régóta megkérdőjelezzik ezt a szűk perspektívát, és kérdéseket tettek fel azokról, akik vitathatatlanul káros, de a büntetőjog hatálya alá nem tartozó cselekményeket követnek el, vagy azokról, akik megszöknek a büntetés elől.

Mit gondolunk a bankárról, aki milliókat zsákmányol, miközben az alsóbb osztályok megtakarításai elvesznek, vagy a politikusokról, akik úgy tűnik, hogy pozíciójukat saját anyagi helyzetük javítására használják fel, még akkor is, amikor embereik napi küzdelmekkel néznek szembe? Ezekben az esetekben ritkán fordul elő büntetőeljárás. A pénzügyi válságok, csalások, korrupció és hatalommal való visszaélések világában, ahol üzletemberek, újságírók és politikusok egyaránt részt vesznek a nagy horderejű büntetőperekben, meglepő lehet belegondolni, hogy a fehérgalléros, a vállalati, az állami és a háborús bűnök viszonylag új keletű részei a kriminológia vizsgálati körének (Potter, 2010).

A kutatás és a publikáció célja, hogy bemutassuk a nemzetközi folyamatokat a környezeti bűncselekmények és a zöld kriminológia vonatkozásában. Tesszük ezt arra tekintettel, hogy ezek a nemzetközi folyamatok idővel meg szoktak jelenni hazánkban, másrészt folyamatban van egy nagyobb lélegzetű kutatás a témában, és jelen tanulmányt ennek bevezetőjének szánjuk.

2. A zöld kriminológia aktualitása

A klímaváltozás létezésére vonatkozó bizonyítékok ma már megcáfolhatatlanok. A fosszilis tüzelőanyagok elégetése a múltban és a jelenben példátlan globális hőmérséklet-emelkedést eredményezett. Ennek ökológiai és társadalmi következményeinek már most is szemtanúi vannak: az aszály, az áradás és a viharok terméshiányt váltanak ki (lásd IPCC, 2018) (IPCC 2018). Ugyanakkor a kormányok be vannak zárva egy globális gazdasági rendszerbe, amelynek természeténél fogva évről évre növekedést kell elérnie egy fizikailag véges bolygón. Ez, a környezeti ártalmak és bűncselekmények sokaságát idézi elő, amelyek közül sok példátlan terjedelmű és léptékű, ezért a helyzet éles és a problémák sürgetőek. A kriminológia irányában igény mutatkozott arra, hogy komolyan és tartósan ráirányítsa a figyelmet ezekre a növekvő aggályokra.

Az éghajlatváltozás azonban csak egy, a sok mai környezetvédelmi kérdés közül. Ezek régóta a kriminológusok fókuszpontjai, de a tanulmányukat csak az 1990-es évek közepe óta gyűjtik össze a „zöld kriminológia” címke alatt. Egy részterületként a bűncselekmények, károk és ezek ellenőrzésének mechanizmusai széles skáláját érinti, melyek számos problémát foglalnak magukban:

- a vadon élő állatok kereskedelme,
- az állatjogok megsértése,
- az állami vállalati földek elfoglalása az őslakosoktól
- az illegális fakitermelés,
- a mérgező hulladékok lerakása,
- a vízszennyezés
- a levegőszennyezés és a biológiai sokféleséget fenyegető veszélyek.

„Szekunder vagy szimbiotikus zöldbűncselekmények azok, amelyek kapcsolatba hozhatók a környezeti károkkal és katasztrófákkal. Ilyen lehet például, ha a kormányok olyan szabályokat alkotnak, amelyek hozzájárulnak a környezeti károkhoz, illetve figyelmen kívül hagynak különféle környezeti, és emberi jogokat. Egy másik, és viszonylag új keletű példa, amikor valamely vállalat (olykor a szervezett bűnözés rendkívül jövedelmező formáját is öltve), az állam tudtával és hallgatólagos beleegyezésével mentesül a veszélyes (toxikus) anyagok szállításával és lerakásával kapcsolatos tilalmak és korlátozások alól (Irk, 2016).

Mindezek következménye:

- a globális felmelegedés,
- a fajok kipusztulása
- a környezetszennyezés.

„Középpontjában a környezeti bűncselekmények és ártalmak állnak, beleértve az ökoszisztémákat. Az emberek és a természet kapcsolatai egyre inkább a nemzetközi napirend témáivá válnak. Az ősi esőerdők globális pusztulása, a fajok tömeges kihalása, valamint a légkör, a felszín és a víz szennyezése, súlyos hatással van az emberi életre, és veszélyt jelent létünkre és biztonságunkra. Emellett a természeti erőforrások növekvő globális szűkössége, egyre inkább vonzza a transznacionális bünszervezeteket. A környezeti bűnözés évenkénti növekedése – a környezeti bűnözés évente 5–7 %-kal növekszik – tükrözi annak fontosságát, hogy megértsük a bűnelkövetői csoportok környezeti bűnözésben való részvételét.” (Uhm - Siegel 2019.)

Ahogy South (1998) megfigyelte, van valami, amit zöld „perspektívának” nevezhetünk: Ennek a perspektívának az elemei általában olyan dolgokat foglalnak magukban, mint a kifejezetten környezeti kérdések által okozott aggodalom, a társadalmi igazságosság, az ökológiai tudat, a globális kapitalizmus romboló természete, a nemzetállam (és a regionális és a globális szabályozó testületek) szerepe, valamint az egyenlőtlenség és a diszkrimináció, melyek, osztályhoz, nemhez, fajhoz és nem emberi állatokhoz kapcsolódnak.”

Hasonlóképpen Dybing kijelenti, hogy „a szennyezésnek és a környezeti ártalmaknak nincsenek nemzeti határai.”

A zöld kriminológiát nem könnyű kategorizálni, mivel számos különböző nézőpontot, valamint elméleti és ideológiai felfogást használ. A lényeg (Dybing 2012), hogy beépítsük a zöld szempontokat a mainstream kriminológiába. „Kriminológusként nem egyszerűen az aggaszt bennünket, hogy a tudományágunk továbbra is figyelmen kívül hagyja a zöld kérdéseket, hanem az a tény, hogy a kriminológia tudományágként nem képes felfogni a környezeti ártalmak komolyabb kezelésének fontosságát, és az átorientáció szükségességét oly módon, hogy a megoldás részét képezze azoknak a nagy globális környezeti problémáknak, amelyekkel most szembesülünk, mint a problémákat előidéző fajok”.

Lynch és Stretesky azonban rávilágít arra, hogy a környezeti ártalmak komoly veszélyt jelentenek az emberi túlélésre, és hogy a zöld bűncselekmények, mint például a környezetszennyezés jelentős veszélyt jelentenek az emberi életre, de a mainstream igazságszolgáltatási rendszerek gyakran figyelmen kívül hagyják őket. Ennek megfelelően a

zöld kriminológia túlmutat az utcai és interperszonális bűncselekményeken, és magában foglalja a mérlegelést is (Lynch – Stretesky 2014).

3. A zöld kriminológia megközelítése büntetőjogi, közgazdaságtani és szociológiai (környezetszociológia) szempontból

3.1. Közgazdaságtani megközelítés

Egyes tudósok megkísérelték feltárni a környezeti bűnözés politikai gazdaságtanát – vagy azt, amit egyesek „zöld bűnözésnek” neveznek (Stretesky – Long – Lynch 2014) – vagy a „termelés taposómalmának -” (Schnaiberg 1980) ami kapcsán a környezetszociológia kidolgozott elméleteket. Ez szépen összefoglalja a ToP elméleti modellt: A modell szerint a technológiai fejlődés, amelyet elsősorban a termelési eszközök tulajdonosai a profit növelésére tesznek, az szinergikusan hajtja a termelés és a fogyasztás bővülését. Ez a folyamat egy olyan termelési ciklushoz vezet, amely több termelést tesz szükségessé, mivel a társadalom minden szektora (az állam, a szervezett munkaerő és a magántőke) a folyamatos gazdasági növekedéstől függ, hogy megoldja azokat a problémákat, mint a gépesítés által generált munkanélküliség, amelyet maga a növekedés hoz létre. A modell teoretikusai amellet érvel, hogy a környezeti problémákat nem lehet megoldani egy ilyen rendszerben, mivel a növekedés egyre nagyobb követelményeket támaszt a környezettel szemben a természeti erőforrások kitermelésével és a környezetszennyezéssel. Így a környezeti fenntarthatóság eléréséhez a politikai gazdaságtan radikális átstrukturálására és a növekedési függőségtől való elmozdulásra van szükség. Más szóval, az elmélet azt szemlélteti, hogy a politikai gazdasági erők és a termelési viszonyok hogyan hoznak létre „ökológiai dezorganizációt”, ahol az emberek kivonják a természeti erőforrásokat az ökoszisztémából, és a gyártás során termékekké alakítják, és ennek során szennyezést generálnak és mérgező hulladékokat bocsátanak ki, ami a biológiai sokféleség csökkentésével megzavarja az ökoszisztémákat, és „tönkreteszi a természet integritását és szaporodási hálózatát.”

3.2. A büntetőjogi megközelítés

Az 1970-es évek végére az egyes nemzetállamok büntetőjogában rendre megjelentek a környezet védelmét ellátni hivatott deliktumok, ami az önálló büntetőjogi védelem partikuláris sokszínűséget mutatva vált általánossá (Tihanyi 2023). A fogalmi meghatározások nehézségeivel ellentétben a vizsgálat tárgyává tett cselekmények ökocid jellegében lényegében egyetértés mutatkozik. A negatív hatások az ökoszisztémában jelentkeznek, amely az

emberiség léte szempontjából alapvető fontosságú, hiszen a környezet pusztításának mindenki részese, akár tudatosan, akár tudattalanul. A modern civilizáció embere, egyszerre elkövető és áldozat (gondoljunk akár az üvegházhatású gázokat kibocsátó autók napi használatára, a pamutból készült ruhák viseletére, amelyeknek az előállítása köztudottan az egyik legnagyobb szennyezőanyag-forrása a víz, a környezeti elem vonatkozásában). Függetlenül tehát attól, hogy az adott magatartás legális vagy illegális, a kár pontosan ugyanakkora (Halsey 1997). A cselekmények jellemzően apró negligens magatartások, amelyek következményei nehezen számszerűsíthetők (Kóhalmi 2010). A káros hatások kumulálódnak, ezért gyakran lehetetlen feladat pontosan meghatározni, hogy előállításukban ki, milyen mértékben vett részt. Jellemzően szükségletkielégítő vagy anyagilag motivált magatartások, amelyeknél az okozott kár térben és időben elválhat az elkövetéstől, ezért az áldozatok nehezen behatárolhatók. A környezeti bűncselekmények tehát legkülönbözőbbek lehetnek, az ellenük való fellépés és az esetleges kriminalizáció kulturálisan, társadalmilag és gazdaságilag egyidejűleg determinált (Molnár 2021).

A büntetőjogi megközelítés számos nehézséggel küzd. Egyrészt a környezet elleni cselekményeket a leggyakrabban globális nagyvállalatok és államok követik el. Ezen entitásoknak a jogalkotásra való befolyása alapvető. Tehát ők határozzák meg, vagy befolyásolják, hogy mely cselekmény minősül egy adott területen jogszerűnek, jogellenesnek vagy éppen bűncselekménynek. Nemzetközi tapasztalat szerint egy kormány fennmaradásának záloga a belpolitikai ügyektől függ. Ezen belül is meghatározóak a gazdasági kérdések, ami a választópolgárok anyagi jólétére van alapvető hatással. Belátható, hogy amennyiben egy kormány azzal a dilemmával szembesül, hogy a környezeti károk okozása által vagy ezt megengedve javítsa-e a költségvetés helyzetét vagy figyelembe vegye a természeti környezet érdekeit és ne gyarapodjon ezek ellenében, nehéz helyzetbe kerül. Kár lenne a professzionális politikusokat hibáztatni önmagukban, feltehetően ugyanezt a dilemmát a polgárok (ügy)döntő része is hasonlóan oldaná fel. Tehát a büntetőjogi üldözés kérdése kapcsán számtalan kérdés merül fel már önmagában a jogalkotás szintjén.

Felvethető, hogy egy adott bűnüldöző szerv – törvényi kötelezettség mellett is – mekkora jelentőséget tulajdonít természetkárosító bűncselekményeknek, és ennek mentén milyen mértékű anyagi és humán erőforrást hajlandó áldozni a kérdésre, amelynek vizsgálatához egyébként a hagyományos krimináltechnikai eszköztár is jól igénybe vehető (Pádár et al. 2022). Ez a kívülről sokszor nem látható megítélés alapvetően dönti el, hogy a bűnüldöző szerv hány bűncselekményt fog felderíteni, hány feljelentés esetén rendel el nyomozást, illetve milyen

hatékonysággal deríti fel az ismeretlen elkövetőket (Vári 2014, Gárdonyi 2016). A bűnüldöző szervek ezirányú szelekciójára jelentős hatással van a szakpolitikai irányításnak és a szerv tagjainak belső meggyőződésének egyaránt. Hasonló szemlélet hatja át a teljes büntető igazságszolgáltatást (Czenczer – Szenczi 2020).

Kriminológusként természetesen nem mehetek el annak felvetése mellett sem, hogy a büntetőjogi büntetéssel való fenyegetésnek az irányadó kutatások szerint bűnvisszatartó hatása tipikusan nincs. Az esetek nagy részében a „kishalak” nem is tudnak a tiltó szabályozásról, a „nagyhalak”-at pedig az elérhető jelentős pluszbevétel viszi a környezetkárosításra.

3.3. Környezetszociológiai megközelítés

Eszerint mindannyian potenciális áldozatai vagyunk az ártalmaknak, mivel mindenkinek szüksége van ételre, és levegőre. Közös környezetben mindannyian egyformán vagyunk kiszolgáltatottak – gazdagok és szegények, öregek és fiatalok, feketék és fehérek. Egy alternatív elemzés azt állítja, hogy a jelenlegi társadalmi megosztottság valójában megerősödik a környezeti ártalmak miatt. A szegények viselik a károk legnagyobb részét (amit többnyire a gazdagok okoznak). Az ún. „környezeti rasszizmus” elmélete szerint, a károk elszenvedői és a károk okozói eltérő etnikai hovatartozásúak. Hasonlóan a nők aránytalanul többet szenvednek a férfiakhoz képest, míg a férfiak gyakran nagyobb szerepet játszanak a környezeti problémák előidézésében (Beck 1992).

Tényleges visszatartó ereje valószínűleg a társadalmak nagyrészét átható környezettudatossági szemlélet kialakulásának lesz. Ha a polgár választópolgárként olyan kormányokat fog támogatni, melyek prioritásként kezelik a környezeti szempontokat, döntéseik kialakításánál. A fenntartható jövőnek valószínűleg ez az egy egyetlen lehetősége. Hozzájárulhatunk „olyan kultúra megteremtéséhez, amelyben bizonyos üzleti tevékenységek, módszerek és gyakorlatok kulturálisan elfogadhatatlanná válnak, nyilvánosan megszégyenülnek, és minden önmagát „felelősnek” valló szervezet és szereplő elkerüli” (Snider 2010). A különféle környezetkárosító tevékenységek, magatartások, szokások, minták és gyakorlatok veszélyeit nyilvánosságra hozhatjuk, láthatóvá tehetjük, bevezethetjük az egyéni, vállalati és állami társadalmi felelőtlenség jelzőjeként.

4. A zöld kriminológia három „elméleti irányzata” az ember és a természet viszonya alapján

A környezeti igazságosság kétdimenziós emberközpontú vagy antropocentrikus diskurzus. Először is felméri a környezeti erőforrásokhoz való hozzáférés és azok felhasználásának egyenlőségét a társadalmi és kulturális megosztottság között. Azt kutatja, hogy ki férhet hozzá a természeti erőforrások előnyeéhez és nyereségéhez, és vajon miért? Másodszor azt kérdezi, hogy milyen tényezők akadályozzák meg, hogy minden ember egyenlően osztozzon a környezetben? Például a mérgező lerakás, a vegyi anyagok kiömlése, az ipari szennyezés, a nukleáris kísérletek, az illegális halászat és a vadon élő állatok orvvadászata, valamint az ivóvíz szennyeződése mind-mind olyan káros mellékhatásokkal jár, amelyek nem sújtanak minden embert egyformán. Az ilyen igazságtalanságok leginkább az őslakosokat, az etnikai kisebbségeket, a szegényeket és gyakran a nőket érintik, akik számos kutatás alapján, egyes szubkultúrákban hátrányosabb megítélésben részesülnek, akár az oktatás, a munkavállalás, vagy a jogok tekintetében (Ürmösné, 2014).

Az ökológiai igazságosság ezzel szemben az ember és a természeti környezet kapcsolatára vagy interakciójára összpontosít, anélkül, hogy az embert helyezné előtérbe (White 2008). Amikor az emberek anyagi szükségletekre (lakás, mezőgazdaság, üzlet, fogyasztás) fejlesztik a környezetet, az ökológiai igazságosság ragaszkodik ahhoz, hogy az ilyen tevékenységeket a más élőlényekben okozott károk vagy károk összefüggésében értékeljék. Ezt az álláspontot gyakran az ember és a természet interakciójának „ökocentrikus” felfogásának nevezik. Egyesek kritizálhatják ezt az álláspontot, mert hiányzik belőle a „valóság”, mivel a politikai cselekvés mindig emberi szemszögből történik. Vagyis a kár, a létezés, a fejlődés, a haladás és egyebek valóságát, mindig az emberek határozzák meg és válaszolják meg. Az ökológiai igazságosság azonban azt állítja, hogy az élőlények, valamint az élettelen tárgyak (például talaj, kőzet, víz, levegő) fontosságát hangsúlyozó környezetközpontú perspektíva hasznos betekintést nyújt a jövőbeli gazdasági és fejlesztési döntések iránymutatásához (Reece 2010).

A fajok igazságossága egy nem emberi vagy biocentrikus diskurzus, amely a nem emberi jogok fontosságát hangsúlyozza. Azt állítja, hogy nem az emberi lények az egyedüli jogokkal rendelkező teremtmények, és nem is felsőbbrendű lények. Más szóval, nincs létezési hierarchia, ahol az ember áll a csúcson. Minden létező élőlény egyenlő fontossággal bír. Birne és South (Beirne – South 2007) azzal érvelnek, hogy a nem emberi lények tilalma vagy figyelmen kívül hagyása a természeti környezetben nem egyenrangúként tagadja e fajok értékét. Ezzel szemben is vitatható, hogy a létezés vagy a túlélés (és valójában maga az evolúció) attól függ, hogy az

egyik faj elfogyasztja-e a másikat. Ahogy White (Beirne – South 2007) megállapítja, az ebből a perspektívából történő elemzés segít a jogok felépítésének kritikájában. Lehetővé teszi számunkra, hogy megkérdőjelezzük a jogok létrehozásának és védelmének alapjait. Ha a jogok az egészség és a jólét biztosításáról szólnak, miközben minimalizálják a fájdalmat és a szenvedést, akkor nem az ember az egyetlen faj, amely ilyen érzelmeket él meg.

5. A zöld kriminológiai gondolkodás legfőbb állomásai

Környezeti kriminológia:

Az ezt művelő tudósok főként büntetőjogban szabályozott környezeti bűntényeket elemzi, bemutatva ezek jellemzőit. Az irányzat hamar kihívásokkal szembesült. Büntetőjog dogmatikai szempontból nehezen volt értelmezhető, hogy egy konkrét cselekmény esetén pontosan mit értünk a bekövetkezett kár alatt. Lehetséges, hogy a kárt nem is észleli senki. Vagy az, hogy a cselekmény és a bekövetkező kár között jelentős idő telik el. Másrészt részben az eltelt idő miatt, részben az elkövetők magas társadalmi státusza, anyagi lehetőségei, jogi szaksegítsége miatt a károkozó konkrét személyének megállapítása a legtöbb esetben nem lehetséges. Harmadrészt a lehetséges büntetőeljárások azzal a kihívással is küzdenek, hogy hogyan határolható be a sértettek köre. Mindezen problémák okán a témával foglalkozó kutatók arra jutottak, hogy ki kell lépni a kriminológia hátszágát jelentő büntetőjogi üldöztetés paradigmájából, és a védendő társadalmi értékek körét tágabban kell meghúzni kriminológiai szempontból is.

Zöldkriminológia

Az élő szervezeteket érintő ökológiai, környezeti vagy egyéb zöldkárokozásokkal, illetve veszélyekkel, továbbá a környezettel összefüggő méltányossággal, illetve igazságtalanságokkal (méltánytalanságokkal) foglalkozó kutatásokat foglalja magába (South – Brisman – Beirne 2014).

A zöldkriminológián belül a környezeti ártalmak koncepciójának kifejtésére a következő három fő területen kerül sor: 1. környezeti méltányosság (hangsúly a környezeten); 2. az ökológiai méltányosság (hangsúly az emberen); és 3. a fajokkal kapcsolatos méltányosság (ahol a hangsúly az állatokon van) (White – Heckenberg 2014).

Ökoglobális kriminológia

Ez egy olyan elemzési keretet jelent, amelyen belül a súlypontokat az ökológia, a transznacionalitás és a méltányosság jelentik. Az ökoglobális kriminológia érdemi hangsúlya

az ökoszisztémával, az emberekkel és az állatokkal szembeni vétkeken van”. Jó úton járnak tehát azok, akik úgy vélik, hogy az ökoglobális kriminológia a kritikai kriminológia része, tehát olyan kriminológiai irányzat, amelyik az embereket, az állatokat és a környezetet érő károkat kritikus globális perspektíva kontextusában (összefüggésében) vizsgálja (Larsen 2012).

Radikális zöldkriminológia

Azt hangsúlyozza, hogy a természet elleni károkozás fő elkövetője a hatalom, és az osztályok, fajok, etnikumok, továbbá a nemek közötti egyenlőtlenség. Mivel ezen elkövetők a hatalom birtokosai, rendszerint elkerülik a felelősségre vonást. Ezek a hatalmi elitek a környezetvédelmi mozgalmakra úgy reagáltak, hogy igyekeznek irányítani a témában folyó diskurzust, azáltal is, hogy ők határozzák meg, mi a zöld (termék, eljárás) és mi nem az.

5.1. A zöld kriminológia kritikája

A „zöld” kriminológia kritikáját fogalmazza meg, legalábbis eddigi törekvéseit illetően Mark Halsey, nem vitatva a problémák létezését és azok előtérbe kerülésének indokoltságát. Szerinte a „zöldeknek” a védendő értékekre vonatkozó felfogása, ezzel összefüggésben pedig az elemzések és a javaslatok jelentős része is téves feltételezésen, és hibás koncepción alapul. Az irányzat hívei Halsey szerint egyszerűen nem veszik tudomásul, hogy a természet rendje nem olyan, mint amilyennek védeni kívánják. Az integritás és a stabilitás például semmiképpen nem abszolút jellemzője a bennünket körülvevő világnak, hiszen például a vulkánok, a viharok és más megnyilvánulások igencsak jelentős változásokat idéznek elő, erőteljes dinamikát mutatva (Halsey 2004). A kriminológia és a jogalkotás feladata, hogy az eddigi sémákkal szakítva árnyaltan határozza meg a környezeti károk fogalmát és a védendő értékeit, általánosságban: a valóság (beleértve a környezetet és a rá vonatkozó emberi magatartásokat) mélyebb elemzése alapján kellene újragondolni a büntetőjog szerepét a „zöldek” által oltalmazni kívánt viszonyokban (Korinek 2006).

5.2. Az ember jogainak prioritása

A zöld kriminológia és a környezeti bűncselekmények fejlődése során a bűnügyi tudományok sokszor kerülnek abba a dilemmába, hogy az ember érdekei elsődlegesek az állatok, a növények vagy a természet érdekeivel szemben. Talán csak a legradikálisabb állatvédők kérdőjelezzik meg, hogyha egy állat emberre támad – akár egy védett, veszélyeztetett faj képviselője is – akkor joga van a veszélyben lévő embernek vagy másnak az állat életének kioltásával az ember

életét megóvni. Konszenzus van abban a tekintetben is, hogy az embereknek joga van táplálkozás céljából állatot tartani, majd azt leölve elfogyasztani. Bár veszélyeztetett faj esetében ezt már nem teheti meg. Az ember, állat feletti rendelkezési joga fokozatosan csökken, ha már nem az emberiség túlélését, hanem csupán vagyonosodását szolgálja. Elég gondolnunk a bundájukért szörnyű körülmények között tartott állatokra.

Az emberiség mindinkább felismeri, hogy létszámának, életterének növekedésével, a vadon élő állatok életterének szűkítésével, kevés számú állat és növény faj mesterséges tartásával, természetével milyen mértékben csökkenti a biodiverzitást, veszélyeztetve ezzel a föld működőképességét. Érdeemes kitérni arra is, hogy a természetes élőhelyek kiirtásával, főként Afrikában, az ilyen helyeken élő őshonos népcsoportok lakhelyét is megszüntetik.

Az egyén szintjén az is egyértelmű felismerés, hogy az egyes emberek, vállalatok, országok anyagi érdekei nem írhatják felül a föld lakhatóságának alapvetéseit.

5.3. Mit kezdünk a környezet elleni bűntettekkel és az elkövetőkkel?

Az, hogy a környezeti bűncselekményeket a büntető igazságszolgáltatási rendszerek segítségével vagy a polgári vagy adminisztratív mechanizmusokon keresztül lehet-e a legjobban kezelni, folyamatban lévő vita tárgya (Amberg – Pallai 2021). Azt korábban már tárgyaltuk, hogy a büntető igazságszolgáltatás milyen nehézségekkel küzd a környezeti bűncselekmények feltárása során.

Különböző jogi eszközöket alkalmaznak az állampolgárok, a vállalatok és az államok környezetével való törődés jogi kötelezettségének ösztönzésére és érvényesítésére:

1. Büntetőjog: nemzetközi mozgalom alakult ki, amely a természettel való törődés kötelezettségét büntetőjogi kérdésként határozza meg.
2. A magánfelek (állampolgárok; társaságok; civil szervezetek) közötti vitákat a kártérítési jogban a polgári bíróságon érvényesíteni.
3. Magánfelek által államok ellen indított perek.
4. Ombudsmanok és parlamenti bizottságok felállítása a jövő generációiért olyan országokban, mint Magyarország, Wales, Finnország, Németország és Kanada.
5. Kárhelyreállító igazságszolgáltatás: a károkozók bevonása a keletkezett károk felismerésébe, a károsultak megismerésébe, a károk helyreállításába, bízva abban, hogy ez az újabb környezeti károkozást megelőzheti, és mérsékelheti (Wijdekop – Hoek 2019).

5.4. A hétköznapi ember hozzájárulása a környezet kizsákmányolásához

A publikáció korábbi fejezeteiben az államok és a nagyvállalatok szerepét emeltük ki a természeti károkozás vonatkozásában. Nézzük meg, hogy a nyugati jóléti államok polgárainak van-e része a károokban. A nyugati ember által vágyott életstílusban az emberek egy nagy, külvárosi otthonban élnek, kényelmes hőmérsékletre fűtve és hűtve, benzinüzemű autót használnak a közlekedéshez, szállításhoz, sok fogyasztási cikket vásárolnak, és rendszeresen fogyasztanak húst (Major et al. 2014). Ezeket a tevékenységeket szokták „közönséges ártalmaknak” nevezni. Ezen cikkek előállítása során a levegő, a víz és a talaj szennyezésével hozzájárulnak a természetes élőhelyek és az állatvilág elpusztításához, a természeti erőforrások kimerítéséhez és a klímaváltozáshoz.

A húsfogyasztást támogató állattenyésztés az erdőirtás, a vízszennyezés és a klímaváltozás egyik fő forrása – az üvegházhatású gázok kibocsátásának 18 százalékáért felelős (Gossard – York 2003). Az Egyesült Államokban élők a világ népességének mindössze 5 százalékát teszik ki, de a globális fogyasztási kiadások 32 százalékát teszik ki. Ha mindenki ugyanolyan szinten élne, mint az Egyesült Államok állampolgárai, a világ mindössze 1,4 milliárd embert tudna eltartani.

Nem az a cél, hogy az egyéneket hibáztassuk az általuk elkövetett károkért. A cél az, hogy tudatában legyenek az általuk okozott kárnak és részt vegyenek ezekben a károk csökkentésében (Agnew 2020).

6. Konklúzió

Talán sokaknak lehet az a véleménye, hogy a suszter menjen vissza a kaptafához, a kriminológusok foglalkozzanak csak a közterületi, a vagyon elleni és az életellenes bűntényekkel, mert igazándiból azokhoz értenek. Ez azonban nem lehetséges. A zöld gondolat világszerte bekerült a kriminológia vérkeringésébe. Tematikus konferenciákat szerveznek és tematikus lapszámokat jelentetnek meg világszerte. Valószínűleg valamennyi tudomány vonatkozásában elkerülhetetlen, hogy a tudásanyagát a zöld gondolat szolgálatába állítsa. Így talán van esély arra, hogy a jövőben is lesz ember a Földön, aki bármiről is gondolkodhat. Egyelőre úgy tűnik, hogy a gazdagodás kontra környezetvédelem küzdelemben az előbbi áll nyerésre. Az évtizedek óta emlegetett 2 celsius fok hőmérséklet emelkedésből – mely után nincs visszaút- 2008-ra 1.5 fok teljesült.

A jövő büntetőjogászai, ennek következtében pedig kriminológusai az eddiginél sokkal nagyobb mértékben fognak foglalkozni a környezeti bűncselekményekkel. A szerzők úgy

gondolják, hogy e bűncselekményeket a korábbiaktól eltérő módon, eltérő aspektusokból is vizsgálni kell. Egyik ilyen vizsgálati mód a környezeti bűncselekmények térbeli eloszlásának a vizsgálata, amely számos releváns információhoz juttathatja hozzá a kriminológusokat.

Felhasznált irodalom

Agnew, Robert: The ordinary acts that contribute to ecocide A criminological analysis
Routledge Handbooks Online

(<https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9780203093658.ch3>)

Amberg Erzsébet - Pallagi Anikó (2021): Mire jó a büntetőjog?: Célszerűségi megfontolások kontra ultima ratio, *Belügyi Szemle*, 69:1, 59.

Beck, Ulrich: *Risk Society* (1992): Towards a New Modernity, Sage Publications, London

Beirne, P., South N. (2007): *Issues in Green Criminology*, Willan Publishing

Czenczer Orsolya, Szenczi Attila (2020): A reintegrációs őrizet jogi, technikai, biztonsági és társadalmi aspektusai, *Börtönügyi Szemle*, 2020/2. szám, 7. p.

Daan P. van Uhm, Dina Siegel (2019): Green Criminology and Organized Crime, In: Current problems of the penal law and criminology Kiadó: Beck
https://www.researchgate.net/publication/339145864_Green_Criminology_and_Organized_Crime

Dybing SS (2012): Environmental harm: Social causes and shifting legislative dynamics. In: Ellefsen R, Sollund R and Larsen G *Eco-global Crimes: Contemporary Problems and Future Challenges* 3-294. Surrey, UK
https://www.researchgate.net/publication/287897843_Of_Theory_and_Meaning_in_Green_Criminology

Gárdonyi, Gergely (2016): A bűnügyi technikai szakterület hazai eredményei és fejlődés lehetséges irányai *Belügyi Szemle* 64 / 7-8. 22. p.

Gossard, M.H. and York, R. (2003) "Social Structural Influences on Meat Consumption," *Human Ecology Review*, 10(1): 1–9.

Stehfest, E. - Bouwman, L. - van Vuuren, D.P. - den Elzen, M.G.J. - Eickhout, B. - Kabat, P. (2009): "Climate Benefits of Changing Diet," *Climate Change*, 95: 83–102.

Halsey, Mark (1997): *Environmental Crime: Towards an Eco-Human Rights Approach*. *Current Issues in Criminal Justice*, vol. 8., no. 3. pp. 217–242.

HVG (2022): Ezért fenyegetőzik a Facebook az európai kivonulással (https://hvg.hu/tudomany/20220217_facebook_meta_google_gdpr_adatvedelem_felhasznaloi_adatok_tovabbitasa)

IPCC — Intergovernmental Panel on Climate Change, Report — Global Warming of 1.5 °C – IPCC (<https://www.ipcc.ch/sr15/>)

Irk, Ferenc (2016): Zöldkriminológia: szemlélet, súlypontok, irányzatok In.: KRIMINOLÓGIAI TANULMÁNYOK, 53 pp. 9-24.

Irk, Ferenc (2016): Zöldkriminológiától a környezeti viktimizációig: Rövid fogalomtár és rendszertani összefoglalás In: Finszter, Géza; Kóhalmi, László; Végh, Zsuzsanna (szerk.) Egy jobb világot hátrahagyni... : Tanulmányok Korinek László professzor tiszteletére Pécs, Magyarország : Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Büntetőjogi Tanszék 654 p. pp. 337-352.

Korinek László (2006): A "zöld" kriminológia In.: Kriminológia - szakkriminológia Szerkesztők: Gönczöl Katalin; Kerecsi Klára; Korinek László; Lévay Miklós, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest

Kóhalmi László (2010): A környezet védelme a magyar büntetőjogban. Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem, 119.

Larsen G. (2012): The Most Serious Crime: Eco-genocide Concepts and Perspectives in Eco-global Criminology. In: R. Ellefsen – R. Sollund – G. Larsen (eds.): Eco-global Crimes. Contemporary Problems and Future Challenges. Ashgate, 40.

Lynch, MJ – Stretesky, PB (2014): Exploring Green Criminology: Toward a Green Revolution in Criminology. Ashgate

Major Róbert – Tihanyi Miklós – Kovács Sándor – Vajda, András (2014): A nagyvárosi lakosság szubjektív biztonságérzetének javíthatósága In.: BELÜGYI SZEMLE, 62 : 5 pp. 98-133.

Mátyás, Szabolcs (2022): The spatial characteristics of crime against the environment committed in Hungary

GLASNIK ADVOKATSKE KOMORE VOJVODINE 82 : 4 pp. 1263-1282.

Molnár, Tamás (2021): A 'zöld' kriminológia jelentősége és aktualitása In.: IUSTUM AEQUUM SALUTARE 17:2 pp. 269-283.

(https://ias.jak.ppke.hu/20212sz/13_MolnarT_IAS_2021_2.pdf)

Pádár Z. – Nogel M. - Kovács G. - Gárdonyi G. - amp; Zenke P. (2022). A vadvilági bűnözés sajátos kriminalisztikai kihívásai Magyarországon. Belügyi Szemle, 70(9), 1727-1748.

Potter, G. (2010) "What is green criminology?" Sociology Review 20(2).

- Schnaiberg, A.** (1980): The environment: From surplus to scarcity. New York: Oxford University Press.
- South, N. – Brisman, A – Beirne, P.:** A guide to a green criminology. In: N. South – A. Brisman (eds.): i. m. pp. 27–42. idézi Irk Ferenc: Zöldkriminológia: szemlélet, súlypontok, irányzatok 7. p.
- Snider L.** (2010): Framing e-waste regulation: The obfuscating role of power. *Criminology and Public Policy*, 9(3):569-577.
- Stretesky PB, Long MA – Lynch MJ.** (2014): The Treadmill of Crime: Political Economy and Green Criminology. London and New York: Routledge
- Tihanyi Miklós** (2023): Ne öljl!” – az élet és az emberi méltóság keresztény értéktartalmának büntetőjogi védelme. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest
- Ürmösné, Simon Gabriella** (2014): Gender, szubkultúriák, genderpragmatika. In: Navracsics Judit (szerk.): Transzdiszciplináris üdvözetek Lengyel Zsolt számára. Budapest, Veszprém: Gondolat Kiadó, pp. 210-218.
- Vári V.** (2014): Hatékony vagy eredményes a bűnüldözés. *MAGYAR RENDÉSZET* 13 (1). pp. 87-97.
- Walters, Reece** (2010): Eco crime and genetically modified food. Routledge-Cavendish (https://www.researchgate.net/publication/43322915_Eco_Crime_and_Genetically_Modified_Food)
- White R. – Heckenberg D.** (2014): Green Criminology. An introduction to the study of environmental harm. Routledge, London–New York, Glossary, pp. 298-303.
- Wijdekop, Femke – van Hoek, Anneke** (2019): Green Criminology and Restorative Justice: natural allies? In.: Environmental Justice Restoring the future Towards a restorative environmental justice praxis szerkesztő: Emanuela Biffi and Brunilda Pali, European Forum for Restorative Justice, Leuven – Belgium pp. 18-26. (<http://files.harmonywithnatureun.org/uploads/upload888.pdf>)

Ürmösné Dr. Simon Gabriella Ph.D. egyetemi docens

Nemzeti Közszerológati Egyetem

*simon.gabriella@uni-nke.hu***HÍRHEDT SOROZATGYILKOSOK NYOMÁBAN, ÉS AMI MÖGÖTTE VAN –
A FÖLDRAJZI PROFILALKOTÁS SZEREPE A NYOMOZÁS SORÁN****Absztrakt**

A sorozatgyilkosok mindig is a figyelem középpontjában álltak, mert számos embert ölnek önkontrol, megbánás és büntudat nélkül. Titokban becserkésznek és képesek éveken keresztül akár több országban, és államban folytatni a gyilkolást. Jelen tanulmány, a sorozatgyilkosság mögött rejlő pszichológiai okokra, a frontális lebeny sérülésére, a hipotalamusz szerepére, a limbikus rendszerre, a ventromediális prefrontális kéregre, az amigdala méretére – mely az agresszív viselkedését megnövelheti, és hozzájárulhat a kontroll nélküli sadizmusához-, mind rámutat. Kiemelem a gyermekkori trauma, megaláztatás, elhanyagoltság és a családi kórtörténet alapvető szerepét is, és összefoglalom a sorozatgyilkos esetek közül a legnépszerűbbeket, majd csoportosítom őket az elkövetők közös jellemzői alapján. A sorozatgyilkosok esetében szintén fontos faktor a felsőbbrendűség, a hatalom, a manipuláció, az egyes fizikai jellemzők fogyatékosága, a nyereség, a szenzációhajhászás, az empátia deficite, a patológiás szükséglet mások kontrolálásában, és a figyelemfelhívás. A pszichológusok szerint elhatalmasodott önértékeléssel rendelkeznek, viselkedésükben nárcisztikusak, és az addiktív személyiségük szintén hozzájárul a gyilkolásukhoz.

A sorozatgyilkosok beazonosítása során számos nyomozási módszert alkalmaznak. Ezek közül az egyik a földrajzi profilalkotás, melyet egyre több országban alkalmaznak.

Kulcsszavak: földrajzi profilalkotás, sorozatgyilkos, agyi leképeződések, pszichopátia, szociopátia, gyermekkori trauma

mottó:

„Sorozatgyilkosok vagyunk, a fiaitok, a férjeitek, mindenütt jelen vagyunk.” Ted Bundy

1. A jellegzetességről általában

Az éjszaka leple alatt vadászó, lopakodó ragadozónál csak egy félelmetesebb van. Ez a ragadozó, nem az állatokra vadászik, hanem az emberi hús tapintása, ízlelése és az a fölötti hatalom beteljesülése a céljuk. Kannibálok, nekrofilok, szörnyek, és köztünk élnek. Apák, férjek, és az egyházi közösség tagjai. A sorozatgyilkos az, aki három vagy több embert öl meg 30 napon túl, és az egyes ölések között bekövetkezik a “lenyugvási” időszak is, továbbá az ölés iránti motivációjuk nagyban a pszichológiai szükségletük kielégítéséből fakad (Douglas et al 2006). Az FBI szerint ezek a motivációk a harag, az izgalom, a figyelem, és az anyagi haszonszerzésből fakadnak. Macdonald egy triászt állított fel, mellyel a sorozatgyilkosok gyerekkorát jellemezte potenciális pszichopataként. Kiemelte az ágybavizelést, a gyújtogatást, és az állatkínzást, mint figyelemkeltő jelenségeket a gyermekkorban (Innes 2007). Ezek az elkövetők a mentális betegségek széles skáláját tudják felvonultatni, nevezetesen a pszichopátiát, és a szociopátiát, ami hozzájárulhat az öldöklő énukhöz (Sófi-Farkas, 2020). A sorozatgyilkosokat gyakran bántalmazták közeli családtagok érzelmileg, szexuálisan, és fizikálisan egyaránt (Kováts 2006). A neveltetésük hiányt szenvedett: néhányukat lányruhába öltöztették fiú létükre, elhanyagolták őket, avagy szadisztikus szüleik voltak (Douglas 1998). A legtöbbjüket jellemzi a nyájas beszéd, az egocentrizmus, a lenyügzés, az álnokság, a manipulativitás, a bűntudat és az empátia hiánya, a sekélyes érzelmek, az impulzív viselkedés, a szegényes önkontrol, az izgalom keresése, a felelősségtudat hiánya, a korai viselkedésbeli problémák, valamint a felnőttkori antiszociális viselkedés (Rosewood 2017).

1.1. A főbb vonások

A kriminológusok szerint a leghírhedtebb sorozatgyilkosoknak több közös vonásuk is van: az egoizmustól a manipulatív viselkedésen át a sármon át, számos attribútum jellemzi őket. A sorozatgyilkosokat vizsgált kutatások, kapcsolatot találtak az agy frontális lebenyének sérülése és az amigdala változásai között. Más pszichológusok ezen viselkedést, a drogfogyasztáshoz és a gyermekkori abúzuhoz kötik (Kováts 2006). A sorozatgyilkosok akkor is szeretik uralni a helyzetet, ha már elkapták őket és tudják, hogy vége a játéknak. Szeretik irányítani a körülöttük lévő embereket, gyakran lányeges információkat tartanak vissza, hogy megtartsák az irányítást, és figyelmet kapjanak, továbbá, hogy az autoritásról képzelt beteges felfogásukat érvényesítsék.

Hatalomittas, manipuláló, egocentrikus szájhős, felszínes csábító, vagy akár egy átlagember is megtestesítheti őket. A sorozatgyilkosok mindig hatásosan alkalmazzák a pillanatnyi látszólagos sebezhetőségüket és az esedezésüket annak érdekében, hogy elrejtsek a sötét személyiségüket. A világ legismertebb sorozatgyilkosai közül néhány mesterien tudja manipulálni a körülötte lévőket, tudja mikor mit kell mondania, azért, hogy mindeközben a kívánt, és egyben fals színben tűnjön fel.

A sorozatgyilkosok gyakran képesek úgy befolyásolni a helyzetet, hogy mást tegyenek felelőssé azáltal, hogy egy égető témával, vagy egy orvosi, pszichológiai kutatással magyarázzák a tetteiket. Doktor *Harold Shipman*, például, arra használta az orvosi szakértelmét, hogy a pácienseit rábeszélje halálos kimenetelű kezelésekre, miközben a közösség törődő tagjaként tetszelgett. *Jeffrey Dahmer* szintén azzal magyarázta a tettét, hogy kísérleteket végzett embereken és ezért szúrt injekciót a koponyájukba.

Más szakértők egyéb közös jellemzőt is találtak a sorozatgyilkosok kapcsán, mely jellemvonások segítenek a rendőrségnek felderíteni a lehetséges gyanúsítottakat. Ezek a tipikus sorozatgyilkos jellemvonások a következők: rendkívül intelligensek és átlag feletti intelligenciával rendelkeznek. A legtöbb sorozatgyilkosnak családja és stabil munkahelye is van, noha néhányuknak probléma van a munkamoráljával és leginkább alantas munkákat végeznek. Ezek a sorozatgyilkosok gyakran olyan családból származnak, ahol a szülők elváltak és az apa elhagyta az anyát, valamint olyan anya nevelte fel, akinek domináns személyisége volt. A családjuk sok esetben rendelkezik bűnözői, pszichiátriai, és alkoholista kórtörténettel. Gyerekként egy közeli családtag vagy ismerős sokszor bántalmazta őket lelkileg, szexuálisan és fizikailag egyaránt (Farkas 2017). Az öngyilkossági kísérletek aránya a sorozatgyilkosok körében igen magas. A sorozatgyilkosok már korán érdeklődést mutatnak a kukkolás, a szadizmus, és a fétisizmus irányába, továbbá a sorozatgyilkosok 60%-a ágyba vizek még 12 éves koruk után is. Sokukat lenyűgöz, és részt vesz állatkínzásban vagy gyújtogatásban. A legtöbbjüket gyerekként bántalmazták a kortársaik és részt vettek lopásban, és vandalizmusban egyaránt.

A sorozatgyilkos jellemét jól láthatóan, a gyermekkorban ért szexuális, és emocionális bántalmazás alakítja. Sokuk próbálja újrajátszani, felidézni és megvalósítani a viktimizációját, ezért agresszorként viselkedik (Farkas-Fogarasi 2020). Egyes esetekben, a sorozatgyilkos a fizikuma miatt öl. A fogyatékoság bármely formája, mint például a görbeláb, a dadogás, az

alacsony termet, mind okozhatta az iskolai bántalmazásukat gyerekkorukban. Ezek az élmények bosszúszomjassá teszik őket és megtorlást akarnak állni azon, aki náluknál jobb valamiben, vagy vonzóbb kinézetűbb, mint ők. Nem lehet pontosan megállapítani, hogy mitől lesz valakiből sorozatgyilkos, viszont ezek a jellemzők segítenek szűkíteni a gyanúsítottak körét.

Más kutatási teóriák szerint, a frontális lebeny sérülése, a hipotalamusz és a limbikus rendszer okozhatnak extrém fokú agressziót, kontrolvesztést, és rossz ítélőképességet (Kováts 2006), (URL3). *Henry Lee Lucas* sorozatgyilkos agyának ezen területein, extrém károsodást találtak az orvosok. A Wisconsin-i Egyetem, agykutatással kapcsolatos tanulmánya, szintén felfigyelt a csökkent kapcsolatra az amigdala és a ventromediális, prefrontális kéreg (vmPFC) között. Ezek az agyi területek dolgozzák fel a negatív stimulációkat negatív érzelmekké, és válaszokká (URL3). Ha a kapcsolat alacsony, akkor az ember alacsonyabb szintű empátiát mutat, és nehezen érez szégyent a tetteit illetően. A nemi erőszakoló sorozatgyilkosnak, *Brian Dugan*-nek, az agyi képalkotó vizsgálata kimutatta, hogy az agy empátiával és büntudatérzettel kapcsolatos területeinek az aktivitása, egyáltalán nem volt észlelhető.

A sorozatgyilkosokat a pszichológusok pszichopátának, és antiszociális személyiségzavarban szenvedőknek diagnosztizálják (ASPD) (Kováts 2006). A sorozatgyilkosok tipizálásának egy másik módja, amikor a motivációt, avagy a szervezetséget és a szociális mintákat veszik alapul. A motivációs módszert Holmes tipológiának hívják Ronald M. és Stephen T. Holmes könyve után, mely a sorozatgyilkosságról és az erőszakos bűncselekményekről szól. Az FBI szerint nem minden sorozatgyilkos esik egy meghatározott kategóriába és ezek a csoportosítások nem magyarázzák meg, hogy mi vezet valakit arra, hogy sorozatgyilkossá váljon. Ugyanakkor, a Holmes tipológia két sorozatgyilkos kategóriát is megkülönböztet, nevezetesen, a cselekményfókuszált gyorsan gyilkoló típust, szemben a folyamat központú, és lassan gyilkolóval. A cselekmény központú elkövetőnél az emberölés magáról a gyilkolás cselekményéről szó. Az ebbe a csoportba tartozó „látnok” gyilkosokat, hangok és víziók irányítják az elkövetésben, míg a „küldetésstudattal” rendelkező gyilkos úgy véli, hogy meg kell szabadulni az emberek egyes csoportjától. Ezzel szemben a folyamat központú sorozatgyilkosok élvezik a kínzást és az áldozat halálát. A „kéjsóvár” gyilkosok szexuális vágyat éreznek a gyilkolástól, míg az „izgalmat kereső” típus begerjed, ugyanakkor a „nyereségvágyból gyilkolók” abban reménykednek, hogy a gyilkosságból anyagi hasznuk fog származni. A „hatalomvágyból”

gyilkolók az élet és halál urai szeretnének lenni. A pszichológusok, különböző kategóriákba különítik el a sorozatgyilkosokat, mely szerint a cselekmény központú elkövetők azért ölnek, mert azt hiszik, hogy küldetésük van, például megszabadulni a prostituáltaktól. A folyamat központú gyilkosok sokkal szadisztikusabbak, mivel élvezik, ha az áldozat szenved, ezért az áldozatot megkínózzák, mielőtt megölnék. A hatalomvágyból gyilkolónál az isten-komplexus is előfordul, mivel lassan ölnek abból a megfontolásból, hogy eldönthessék, hogy az áldozatuk hogyan, és mikor haljon meg, melyre felhatalmazva érzik magukat. A legtöbb elkövetőt, aki szexuálisan bántalmazza áldozatát, nem minden esetben a nemi vágy vezérel, hanem a hatalom. Az FBI magyarázata szerint a pszichopátia egy olyan személyiségzavar, ami a sárm, a manipuláció, és a megfélemlítés megnyilvánulásában rejlik, valamint esetenként erőszakot is alkalmaz a mások feletti irányítás, és az önző szükségletek kielégítése érdekében. Ezzel szemben a pszichózis esetében, az elkövető elveszíti a kapcsolatot a valósággal (Kováts, 2006). Noha e két állapotnak néhány jellemzője megegyezik ugyan, a tipikus pszichopata gyakran manipulatív, és meg tudja különböztetni a jót a rossztól, míg a pszichotikus beteg, hallucinációktól szenved. A hullarabló *Ed Gein* úgy vélte, hogy az általa megölt női testrészek szükségesek ahhoz, hogy nővé válhasson. A 25 éves *Nicholas Salvadort* azért küldtek tárgyalásra, mert lefejezett egy nőt, akiről azt hitte, hogy „maga Hitler, aki a halálból tért vissza”, miközben paranoid skizofréniától szenvedett. Noha Salvador nem volt sorozatgyilkos, a tette mégis jól érzékelteti a kétfajta gyilkos közti különbséget. Ezen eredmények fényében sem tudjuk megmagyarázni, hogy a hasonló abnormális agyműködéssel és személyiségi jegyekkel rendelkezőkből miért nem válik sorozatgyilkos. Ahogy az FBI is összegezte: „A pszichopátia és a sorozatgyilkosok közti kapcsolat, kifejezetten figyelemre méltó”. Nem minden pszichopatából lesz sorozatgyilkos, inkább a sorozatgyilkosok személyiség jegyeinek egy része állítható párhuzamba a pszichopaták személyiségével. A pszichopaták számára nem értékes az emberi élet, és rendkívül érzéketlenek az áldozataikkal. Ez kiváltképp igaz a szexuális motiváltságú sorozatgyilkosnál, aki ismételten, megbánás nélkül cserkészi be, bántalmazza és öli meg az áldozatait. Mindezek ellenére, a pszichopátia önmagában nem magyarázza meg a sorozatgyilkos motivációit.

A pszichopátiát, és az antiszociális személyiséget figyelembe véve, a pszichopátia lehet veleszületett, valamint az impulzus kontrol és az érzelem központok az agyban alulfejlettek. Ezzel ellentétben, az antiszociális személyiség egy tanult viselkedés és általában gyermekkorban alakul ki bántalmazó és elhanyagoló szülők következtében. A sorozatgyilkosok nagyon is jól tudják a különbséget a jó és a rossz között, csak ez abszolút hidegen hagyja őket.

Szociopátáknak is hívják azokat az antiszociális személyiségzavarban szenvedő embereket, akik nincsenek tekintettel a „jóra és a rosszra” és ezen felül még más közös tulajdonsággal is bírnak, ami a sorozatgyilkosokra is jellemző, nevezetesen a büntudat hiánya, az érzéketlenség, a manipulatív és az impulzív viselkedés. Fontos viszont megjegyezni, hogy nem minden szociopata gyilkos, és valójában, a legtöbbjük nem is az.

1.2. Az alapvető osztályozás

A sorozatgyilkosokat különböző csoportokba lehet felosztani, az egyik ilyen a *szervezett* típusú, mely csoportra a következő tulajdonságok a jellemzőek:

- egyedülálló, fehér férfiak az elkövetők
- munkahelyi problémákkal küzdenek
- instabil családi háttér (Hegedűs et al 2016).
- gyakori, hogy az apa elhagyta, és az anyja egyedül nevelte fel
- bűnözői, pszichiátriai, és alkoholista háttérrel rendelkezik
- abúzus előzmények
- az öngyilkossági kísérletek magas száma
- érdekli a kukkolás a fétisizmus, és a szadomazohista pornó
- előfordult nála ágybavizelés (URL5)
- lenyűgözi a tűz
- szadisztikus cselekedetek és a kisebb állatok kíntása
- átlag feletti intelligencia
- módszeres
- ürüggyel csábítja el az áldozatait, bizalmat kelt, jól adaptálódik
- kontrollálja a büntett helyét
- a médiában követi a róla szóló bűncselekményeket
- általában szociálisan adekvát néha házas és gyermekei is vannak (URL6)
- a bűncselekmény elkövetését alaposan végzik
- eltüntetik a gyanúeltő bizonyítékokat
- ha elkapják őket, az ismerősök nyugodt, békés személyként írják le
- kerüli a lebukást, félrevezeti a hatóságot, másra tereli a gyanút (hamis öngyilkos levél)
- nem mindig a pillanat hevében cselekszik
- váratlan helyzetekben megfelelően reagál

- fejleszti az elkövetési módszerét
- az áldozatok személyes tárgyait trófeaként megtartja, hogy később fel tudja idézni az elkövetést
- imádják elnyújtani az áldozat szenvedését
- elképzelik az áldozat megölését, amitől előnti őket az elégedettség érzése
- előre megfontolt bűncselekményt követnek el
- a szervezett gyilkosok a gyilkosság előtt megteszik az óvintézkedéseket
- annyira magabiztosak, hogy félelem nélkül készen állnak a rendőrök általi kihallgatásra.

A szervezetlen sorozatgyilkosok jellemzői a következők:

- alacsony IQ
- impulzivitás
- akkor gyilkol, amikor adott a lehetőség
- ritkán szabadul meg a holttesttől, általában a büntett helyszínén hagyják azt
- introvertáltak, nincsenek barátaik, visszahúzódóak, magányosak, és kevésbé érdeklődnek hobbik és szociális események iránt
- nem jellemzi az előre megfontoltság
- nem válogatja meg az áldozatait
- lecsap az áldozatára minden figyelmeztetés nélkül
- az áldozat halálát rituálé követi (csonkítás, kannibalizmus, nekrofília)
- folyamatosan mozgásban vannak, így könnyen elkerülik a lebukást
- ismerőseik furcsának, és különccnek gondolják
- nincsenek tisztában tetteik következményével, olykor homályos emléküik van az áldozatokról
- szexuálisan perverzek
- a bűncselekmény elkövetése alatt szorong
- az elkövetés közben hibákat vét
- a holttesteket eltorzítja
- gyakran egyedül élnek és szegényes, vagy mérsékeltek a szociális készségeik
- nem tudnak randevúzni, vagy még sohasem randevúztak
- a szervezetlen sorozatgyilkosok, általában középiskolából kibukott emberek, akik szegényes higiéniaiával bírnak (Ürmösné, 2018).

Néhány esetben a szervezett jellemzők, szervezetlenbe fordulnak át a gyilkosságok számának növekedésével. A kezdetekben óvatosak, de amint a megszállott, kényszeres viselkedésük eluralkodik rajtuk, hanyagok és impulzívok lesznek.

Stephen J. Giannangelo bűnügyi nyomozó a sorozatgyilkosok "nyugodt, céltudatos viselkedését" a "ragadozóhoz hasonló agresszivitásnak" nevezi, utalván a húsevő ragadozók agresszív viselkedésére. A ragadozó állatok azért ölnek, hogy kielégítsék a szükségleteiket, így a tettük mögött nincsen düh (URL4). Tehát a sorozatgyilkos is azért öl, mert azt hiszi, hogy szüksége van rá, míg mások azért ölnek, mert provokálták őket (Giannangelo 2012). Az a személy, aki a ragadozóhoz hasonlóan agresszív személyiséggel rendelkezik, úgy véli, hogy a többi ember alacsonyabb rendű, ami megkönnyíti számukra, hogy igazolják a tetteiket, mely során zsákmányul ejtenek, és kárt okoznak másokban. A sorozatgyilkosoknak nincs normális emberi empátiájuk, viszont abban nagyon jók, hogy elhitesseék az ellenkezőjét. A sorozatgyilkosok manipulatívok, de azt is el tudják érni, hogy mások ne vegyék észre a manipulációjukat.

Azok az emberek, akik sorozatosan követnek el bűncselekményeket, különösen a sorozatos nemi erőszakolók és a sorozatgyilkosok, azért teszik mindezt, hogy érezzenek valamit. Ezt a viselkedést, „hatásvadász” viselkedésnek is hívják, és meglehet, hogy genetikával összefüggő okai is vannak. Egy 1997-ben készült kutatásban ikerpárokat vizsgáltak, akik különböző háztartásokban nőttek fel. A kutatás eredménye szerint a hatásvadász és az impulzív viselkedés, nem a neveltetés kérdése, hanem személyiségfüggő. Más szóval, ez egy olyan tulajdonság, amivel a sorozatgyilkos született.

Azok a gyerekek, akiket megaláztak vagy aránytalanul büntettek meg, azok hajlamosak lehetnek kegyetlenségekre a korábbi bántalmazásuk miatt (Farkas 2017). Fiatalkorban rendkívül sérülékeny a személyiség, egy elhanyagolt vagy bántalmazott gyerek sokkal hamarabb keveredik maga is a bűnelkövetési helyzetbe (Czenczer 2014). Az elhanyagoltság is jelentős szerepet játszik, mert amikor a gyermek nem tapasztalja meg az empátiát a szüleitől vagy gondviselőjétől, akkor nem fejlődik ki nála az empátia mások irányába. Azok a gyerekek, akiknek nincs stabil otthonuk (gyakori költözés, vagy éppen egyik nevelőszülőtől a másikig ingázik) azok úgy érezhetik, hogy nincs kontrolljuk az életük felett és egy dupla csapásként élik meg, hogy nincsen idejük kapcsolatokat kialakítani az azonos korúakkal. Stagnálhat ezeknek a gyerekeknek a fejlődési dinamikája, szinte nem kötődnek senkihez, ami komoly akadályokhoz vezet a társas kapcsolataikban (Bacsó 2021). Tehát nemcsak kontrol problémáik vannak, hanem még hiányos empátiával is rendelkeznek, mert kevés olyan baráti kapcsolatuk van, melyben

kifejlődhetne az empátia, amivel minden átlagos ember rendelkezik. Az empátia hiányának kombinációja, a patológiai szükséglettel a mások feletti kontrollra, egy halálos kombinációt jelent. Sajnálatos módon a gyermekbántalmazás és az erőszakos bűnelkövetés kéz a kézben járhat (Czenczer 2018).

A sorozatgyilkosok szinte mindig büntudat nélküliek. Az esetek nagy részében, a büntudat hiánya visszavezethető arra, hogy a gyilkos nem képes az empátiára. Ha képtelen valaki együtt érezni azzal, aki fél vagy fájdalmi vannak, az nem lesz képes büntudatot, és megbánást tanúsítani a mások életének kioltása miatt. A sorozatgyilkosokat gyakran érzelem hiányos és mély emberi kapcsolatok kialakítására képtelen személyként írják le (URL2).

A pszichopata gyilkosok grandiózus önértékeléssel rendelkeznek, amit a nyomozók ki tudnak használni úgy, hogy dicsérettel bírják szóra őket. A kihallgató dicsérheti az intelligenciájukat vagy a képességeiket annak kapcsán, hogy túljárnak a nyomozók eszén. A gyerekek természetükből fakadóan nárcisztikusak, ezért meg kell nekik tanítani a társadalom által elvárt viselkedési szabályokat, viszont mikor a gyerekek fizikailag is felnőnek, és megragadnak az éretlenségben, akkor az nagyon veszélyessé válhatnak (URL4).

A sorozatgyilkosok személyisége másrészt addiktív is lehet, ami ha olyan további jellemezőkkel párosul, mint a nárcizmus, érzelmi üresség, és a büntudat hiánya, akkor nem nehéz kitalálni, hogy mindez mihez vezethet. *Ted Bundy* ezeket a jellemzőket produkálta mikor az áldozatai után lopkodott és megölte őket. A börtönben a drogokhoz és alkoholhoz fordult, mert már tudta, hogy többé nem ölhet. Más gyilkosok, mint például *Israel Keyes*, szintén „gyilkoló függőként” volt aposztrofálva.

Az elkövető megismerésében segítséget nyújthat a specifikus profilelemzés, amely során az elkövető tulajdonságainak leírása történik, ezek a tulajdonságok lehetnek fizikaiak, szellemiek, és érzelmiak egyaránt (Nyitrai 2021). Az elkövető személyisége, mint egy önálló halmaz meghatározása, lényegesen hozzájárul a múltbeli esemény megismeréséhez, és a nyomozás eredményességéhez (Nyitrai 2015). A specifikus profilelemzéskor, különösen emberölés vagy szexuális bűncselekmények esetén a nyomozó a 7 + 1 kriminalisztikai alapkérdést, kiegészítheti a „Milyen?” kérdéssel is (Nyitrai 2020).

A sorozat bűncselekményt elkövető személyek felderítésében nagy segítségül fog szolgálni az elektronikus térben való szűrő-kutató munka, az e-nyomozás térhódítása, mivel napjainkban számos digitális nyomot hagynak maguk után az elkövetők (Nyitrai 2018).

1.3. A földrajzi profilalkotás szerepe a sorozatjellegű bűncselekményt elkövetők esetében

A profilalkotást a nyomozók régóta használják, mivel a nyomozás során beszerzett nyomok és bizonyítékok alapján próbálják megfejteni azt, hogy ki lehet az elkövető (szakirodalmi adat, hogy már Hans Gross, a kriminalisztika atyja is készített profilt, amikor egy ismeretlen elkövető által elkövetett lopásokat csoportosított a helyszínen hagyott nyomok alapján /1893/). Általánosságban azt mondhatjuk, hogy minden nyomozás során próbálnak valamiféle elkövetői profilt felállítani a nyomozók (Mátyás 2020).

Tökéletes bűncselekményt nem lehet elkövetni, mivel a bűncselekmény elkövetője fog olyan hibát elkövetni, amely a nyomozás során segíti a hatóságot. Az elkövetők esetében sajátos elkövetési módokra („munkamódszerekre”) is támaszkodhatnak a nyomozók, amelyek ugyancsak segítik az elkövető jellemét, tudását, napi rutinját feltérképezni. Ez alapján egy „névjegy-et” hagy maga után az elkövető, amely segíti a nyomozók munkáját (Mátyás 2020).

A földrajzi profil szűkebb, mint az általános profilalkotás, amely az elkövető munkamódszerét, és személyiségét vizsgálja. A földrajzi profilalkotásnál a „vadászterület” pontos lehatárolása a cél. Ez alapján lehet beazonosítani a feltételezett lakóhelyet, munkahelyet, és a komfortzónát. Erdei Gábor alapján „A földrajzi modellezés olyan bűnügyi vizsgálati módszer, amely meghatározza a sorozat-jellegű bűncselekmények tetteseinek valószínűsíthető tartózkodási helyeit. Az elsődleges információk a gyanúsított kört határolják be” (Erdi 2014 140.)

A mai értelemben vett földrajzi profilalkotást először 1977-ben alkalmazták az Egyesült Államokban. A kanadai Simon Fraser Egyetem kriminológusai voltak viszont azok, akik 1995-ben már számítógépes szoftverrel próbálták megtalálni az elkövetőt. A Vancouver-i rendőrségnek Földrajzi Profilozó Részlege (Geographic Profiling Section) is alakult (Mátyás 2020).

Napjainkban számos helyen alkalmazzák a szoftveres földrajzi profilalkotást, melyek egyre nagyobb hatékonysággal működnek. Azt azonban látni kell, hogy e módszer sem tekinthető „csodaszernek”. A profilalkotás rendszerint több szakterület együttes működésének a munkafolyamata, ahol pszichológusok, földrajzi profilozók, és bűnügyi nyomozók dolgoznak együtt. A földrajzi profil megalkotásánál fontos lehet egy terület bűnözésföldrajzi jellegzetességeinek a feltérképezése is, mivel ez is hozzájárulhat a sikeres nyomozáshoz. A profilalkotás annál nagyobb sikerrel kecsegtet, minél nagyobb a sorozatbűncselekmény esetszáma, mivel az egyes bűncselekmények elkövetése során minél több hibát vétetett az elkövető, annál több „névjegy-et” tudnak a nyomozás során felhasználni.

2. A leghírhedtebbek, diakronikus szempontból

Az 1404-ben született *Gilles de Rais*, a modern sorozatgyilkosok “elődje” volt. Rais katonatiszt volt és 80-200 eset fűződik a nevéhez, mely kapcsán áldozatokat kínozta, megerőszakolt, vagy megölt. Egyes történészek szerint, a bűncselekményei száma 600-ra is tehető az évek során, mivel a holttesteket eltemette vagy elégette a személyes tárgyaikkal együtt. Az áldozatok életkora 6-18 év között volt, és mindkét nemet érintette. Rais általánosságban a fiúkat kedvelte, de a fiatal lányokkal is megelégedett, ha a körülmények úgy hozták. Rais a lakására csábította a fiatal, szőke, kékszemű fiúkat, ahol megkínozta, megerőszakolta és megcsonkította őket. Egyik szolgálója, Henriette, büntársként segített neki a fiatal fiúk becserkészésében és a szemtanúja is volt a mézszárlásuknak. Rais gyakran megfürdött az áldozatai vérében, máskor pedig azt élvezte, ahogy Henriette megkínozza őket.

Vlad Drakul (Tepes) (1431-1476) gyerekkorában politikai menekült volt a török szultánnál, ahol szemtanúja volt a kíntársok különböző formáinak. A rémálom, az 1456-os uralma során kezdődött meg. Karóba húzott, megnyúzott, megforralt, megégetett, felakasztott, lefejezett, kibelezett, és élve temetett el embereket. Az uralmát, a különös kegyetlenség és a pszichopátikus elemek jellemezték. Az emberek annyira féltek tőle, hogy az őrizet nélkül hagyott aranyserleget se merte senki ellopni a főtérről. Egyszer meghívta a jobbágyait egy lakomára, amit egy istállóban tartott, és miután rájuk zárta az ajtót, felgyújtotta velük az istállót (URL1).

Báthori Erzsébet a középkorban (1560-1614) annyira hiú volt, hogy a kastélyban lévő összes tükröt eltörte, mivel megszállottan meg akarta őrizni a fiatalságát és a rózsás bőrét. Mikor a fiatal nemes szeretője elhagyta, megütötte a szolgálólányát, akinek a vére az ütéstől az arcára fröccsent. Az eset után észrevette a vér “áldott” hatását a bőrén. Ekkor kezdődött el az ámokfutása, mely során elkezdett fiatal szűz szolgálólányokat kínozni és felakasztani, akik ezáltal halálra véreztek (URL1). A vérükben fürdött és ivott is belőle, hogy megfiatalítsa önmagát. Senki sem tudja, hogy politikai okok (vagyon és felségárulása) miatt, avagy a mézszárlása miatt zárták-e a kastélyába.

Hasfelmetsző Jack, avagy a Whitechapel-i gyilkos (1888) prostituáltak torkát vágta el az East-End-nél és sebészi precizitással távolította el a belső szerveiket. A nevet onnan kapta, hogy az áldozatainak szervei hiányoztak, és a módszeréből ítélve sebészeti tapasztalattal is rendelkezhetett. Hasfelmetsző Jack, női prostituáltakat ölt meg London nyomornegyedeiben, 1888 és 91 között. Az utolsó gyilkosságát a házában követte le, ahol az áldozat összes belső szervét kivette, és a holttest köré rakta. Soha nem kapták el, és mindenki gyanús volt ebben a

korszakban: olyan találgatások is szárnyra röppentek, hogy egy rendőr, vagy egy őrült orvos, orosz titkos ügynök, őrült bába, avagy Viktória királynő legidősebb unokája is lehetett. 2014-ben, egy DNS mintavétel segítségével, amit az egyik helyszínen talált selyemsál bizonyítékból nyertek ki megállapították, hogy egy 23 éves lengyel bevándoroló borbély volt az elkövető. Dr. Louhelainen-nek sikerült 7 fragmentumot kinyerni a DNS-ből, amit az élő leszármazottak DNS-ével próbált összeegyeztetni. Míg a tudós ragaszkodik az eredménye sikeréhez, addig mások szkeptikusak az eredmény kapcsán (Ürmösné 2015).

Jesse Pomeroy (1859-1932) a legfiatalabb sorozatgyilkos volt Amerika történelmében. A Chelsea városbeli Mrs Paine fiának megölése miatt sok fiút letartóztattak az idő tájt. A gyanú végül Jesse Pomeroy-ra esett, arra a 12 éves fiúra, aki megöszvegyült, szegény szabónő anyjával élt, a Broadway utcában, dél Bostonban. Több gyerek is azonosította, akiket megkínzott és miután minden kétséget kizáróan bizonyították, hogy ő lehetett az elkövető, fiatalsága hátralevő részét a West Borough fiatakorúak bv. intézetében kellett töltenie (URL1). A bv. intézet szabálya szerint, ha az idekerült fiatal példamutatóan viselkedik és a hatóságok is úgy érezték, hogy a jó viselkedése a későbbiekben is fennmarad, akkor feltételes szabadlábra bocsátották őt. Sajnos Pomeroy ügyében is ez történt 1874 február 6-án. Ugyanakkor, 1874 április 22-én rátaláltak egy négyéves fiú, Horace Mullen holttestére a Dorchester közeli mocsárban, Boston külvárosában (Duke 1910). A holttest meg volt csonkítva, a fejet majdnem elválasztották a testtől, melyben 31 késszúrás volt látható. Innentől kezdve nem volt mentsége Pomeroynak, még akkor sem, ha korábban a felnőttekre volt jellemző az ilyen gyermekgyilkosságok elkövetése. A vizsgálatok megállapították, hogy Pomeroy teljesen épelméjű volt, de természetből fakadóan gonosz, aki élvezi mások kínzását. Pomeroy, 16 éves és 9 hónapos volt, amikor elkezdte a büntetését a Charlestown-i Állami Börtönben, egy magánzárkában. 10-12 esetben tett kísérletet a szökésre és ilyenkor, saját kezűleg készített eszközöket találtak nála. A börtönőrök kötelet, acél tollakat és egy fűrőt is találtak a zárkájában (URL8). Pomeroy a börtönben autodidakta módon több nyelven is megtanult, mint például arabul is. Az egyik pszichiáter látogatásakor kiderült, hogy a német nyelvet is kellő pontossággal megtanulta, és verseket is írt. A börtönben jogi könyveket is bújt, és évtizedeket töltött azzal, hogy a vád alól felmentsék (Duke 1910).

John George Haigh a savas gyilkos (1909-1949) a műhelyébe csábította áldozatait, ahol fejszével mért rájuk csapást, majd feldarabolta őket és savval tüntette el a bizonyítékokat. Mindeközben tartotta a kapcsolatot az áldozatok szüleivel és az áldozatok nevében pénzt is kért. Mikor elfogyott a pénze, újra ölt. A hatóságok irányába nyújtott lelkes „segítségnyújtása”,

továbbá pár fog, ami nem oldódott fel a savban, fedte fel a kilétét. Olykor megtartotta az áldozatainak az értékeit is, és kíváncsiságból megkóstolta az áldozatai véréét is. Míg a sav oldotta a testrészeket, addig a közeli teaházban iszogatta a teáját. John George Haigh az 1940-es években tevékenykedett, és 6 ember meggyilkolásával gyanúsították, annak ellenére, hogy az állítása szerint 9 áldozattal is végzett. Egy profi csaló volt, aki elcsábította áldozatait és egy raktárban lelőtte őket (URL1). A későbbiekben feloldotta a holttestüket kénsavban majd okiratokat hamisított, hogy eladhassa az értékeiket. 1949-ben halálraítélték és felakasztották.

Henry Lee Lucas 1936. augusztus 23-án született egy alkoholista pár gyermekeként. Az anyja alkalmanként a környéken dolgozott prostituáltként, hogy eltarthassa a családját, míg az apja, - aki elvesztette a lábát egy tehervonat balesetben -, egész nap az alkoholba menekült. A Lucas családban összesen 9 gyermek volt, közülük néhányan rokonoknál, nevelőszülőknél és egyéb intézményekben nőttek fel (URL7). Az apja, tüdőgyulladás okozta halála után, Henry, az anyja gonoszságának és verésének a célpontja lett. Miután megszurta az anyját késsel, 5 nappal később le is tartóztatták miközben az anyja holttestének a meggyalázásával dicsekedett. Henry cinkosa, Ottis Toole volt, aki több gyilkosságban is részt vett vele.

Aileen Wournos a Szörny, prostituáltként dolgozott, miközben hét embert ölt meg Floridában haszonszerzésből, mely során azt vallotta, hogy azért lőtte le őket, mert megerőszakolták vagy kísérletet tettek rá. A szülei, már a születése előtt különváltak és az apját a későbbiekben elmeógyógyintézetben kezelték gyermekmoleesztálás miatt. Mikor Wuornos 4 éves lett, a testvérével együtt a nagyszülőkhöz vitték. A korai tinédzserkorát az egyedülálló anyák otthonában töltötte, majd kibukott az iskolából és prostitúcióval kereste a kenyerét (URL9). Ezt követően több alkalommal is letartóztatták többek között fegyveres rablás, csekkhamisítás és autólöpés miatt. Ebben az időszakban valószínűleg nyolc autóst is megölhetett. 1991 elején tartóztatták le, mikor bevallotta, hogy önvédelemből ölt, miután a férfiak bántalmazták. A későbbiekben további 3 esetben vallotta bűnösnek magát, ahol nyereségvágyból ölt, majd 1992-ben halálos injekció általi halálra ítélték (URL7).

Tsutomu Miyazaki, a Dracula ember, több nevet is kapott a förtelmes tetteiért, mint például az Otaku gyilkos, a kislány gyilkos vagy a Drakula Miyazaki. Az elnevezések onnan erednek, hogy az elrabolt kislányok holttestét szexuális vágyainak kielégítésére használta. Egy alkalommal nemcsak megitta az áldozata véréét, de még a kézfejét is megette. A testrészeket trófeaként megtartotta és képeslapot is küldött ki az áldozatok családjának, amiben leírta a gyilkosságát. Az apja öngyilkos lett, Miyazakit pedig 45 évesen 2008-ban felakasztották.

Luis Garavito, Le bestia a kolumbiai származású gyilkos, lehet, hogy a világ legszörnyűbb sorozatgyilkosa, aki 147 fiatal fiú megkínzását és megerőszakolását vallotta be. A számokról úgy vélik, hogy valójában 300 fölötti is lehetett. 139 vádpontban találták bűnösnek, amiért 1,853 évnyi börtön járna (URL7). A kolumbiai törvények 30 évre korlátozzák a maximális büntetés idejét, így ez alapján 1999-ben, 30 év börtönre ítélték. A későbbiekben hamarabb is szabadulhat az együttműködése és jó magaviselet miatt.

Alexander Pichushkin - a sakktábla gyilkos, másik nevén a „Bitsa park mániákusa”- áldozatai hajléktalan férfiak voltak, akiket vodkával csábított a házába. Úgy vélik, hogy 49 embert ölt meg, akikkel kalapácsütéssel végzett, és a koponya repedésük helyére vodkásüveget tett (URL7). Bevallotta, hogy 64 embert akart volna megölni, annyit, mint ahány mező van a sakktáblán. Sokan úgy vélték, hogy versenyzett az orosz sorozatgyilkossal, *Andrei Chikatiloval*, akit 1992-ben 52 ember megölése miatt ítélték el. Alexander is ebben az évben kezdett el gyilkolni.

Dennis Raider a BTK gyilkos, 10 embert ölt meg a Kansas állambeli Wichita-ban. A rendőrségnek olyan gúnyolódó leveleket küldött, melyekben a BTK álnevet használja, ami angolul annyit jelent, hogy „bind, torture, kill” azaz „megkötöz, megkínoz, és megöl”. A módszere az volt, hogy követi az áldozatait mielőtt betör az otthonukba, megkötözi a végtagjaikat és végül megfojtja őket. 1988-ban nyoma veszett, de 2005-ben ismét a nyomára bukkantak, amikor flopi lemezt küldött a sajtónak, és egyben ez is vezetett a nyomára. Raider bevallotta bűneit és tízszeres életfogytiglanra ítélték, így legkorábban, 2180. február 26-án szabadulhat. 30 év alatt 16 esetben írt a sajtónak, amiben a rendőrséget és a társadalmat gúnyolta ki. Két gyermekes házaspár vezetője, egyházvezető is volt, továbbá az Amerikai Egyesült Államok Légierőjénél is szolgált, mint kihelyezett hivatalnok (URL7).

Paul Knowles a Casanova Gyilkos a sármját használta, hogy az áldozatai bízzanak benne, majd ezt követően végzett velük. Összesen 18 embert ölt meg, bár ez a szám valójában több is lehetett. Az áldozatai között voltak férfiak, nők és gyerekek egyaránt. A floridai férfit 1974-ben lőtte le egy FBI ügynök, menekülés közben (URL7).

A tébolyodott brazil *Pedro Rodriguez Filho-t* 2003-ban ítélték el 71 ember megölése miatt, melyet 128 év börtönbüntetéssel sújtottak. Mikor az első gyilkosságát elkövette, még csak 14

éves volt. Egy helyi drogdíleren állt bosszút, mert az megölte a barátnőjét, amíg ő börtönben volt. A bv. intézetben kivégezte saját apját, aki szintén a börtönben ült emberölésért. Filho 47 elítéltet ölt meg a börtönben töltött ideje alatt, amiért 400 év börtönbüntetésre ítélték (URL7).

Számos sorozatgyilkos szedte még az áldozatát világszerte, mint például *Henry Howard Holmes, John Wayne Gacy, Theodore Robert Bundy, a Zodiákus, Ed Gain, Andrei Romanovics Chikatilo, Pedro Lopez, Albert Fish, Jeffrey Dahmer, Gary Ridgway* akik tetteit, egy korábbi tanulmányomban már részletesen taglaltam (Ürmösné 2015), (URL1).

3. Konklúzió

Ahogy láthattuk a személyiségzavarok, a ragadozó viselkedésmód, a szenzáció hajhász és a manipulatív személyiség, a gyerekkori bántalmazás, az irányítás vágya, a büntudat hiánya, az érzelmi üresség betöltése, a hatalom érzete, a hiúság és narcisztikusság, a függő személyiség mind vezethet ahhoz, hogy egy emberből sorozatgyilkos lehessen (Ürmösné 2020). Természetesen a fizikai, a pszichológiai, és a morális akadályok, mind megakadályozhatják ezt az állatias viselkedést. Mégis akadnak olyan emberek, akik nem képesek a vadállati késztetéseiket uralni. Közülük sokakat bántalmaztak gyerekkorukban és olyan kisebb bűncselekményekben is részt vettek, mint például a lopás, vagy a vandalizmus. Bármely fogyatékoság vagy karakterbeli visszamaradottság, ami miatt csúfolták őket gyerekkorban, az mind kiváltó tényező lehet. Ez teszi őket bosszú ittassá és megtorolják a náluk vonzóbb és tehetségesebb embereket.

A FBI szerint 25-50 jelenleg is aktív sorozatgyilkos található az Egyesült Államokban. A felderítésük kapcsán nagy segítséget jelenthet a földrajzi profilalkotás, amely térbelileg rajzolja ki az elkövetők „vadászterületeit”, és nagy segítséget jelenthet a nyomozás során. Napjainkban már nemcsak a hagyományos térképeket használják, hanem matematikai algoritmusok segítségével próbálják meg előre jelezni a következő sértettet és a feltételezhető elkövetési területet (lásd bővebben: prediktív rendészet) (Mátyás 2020). Noha a sorozatgyilkosokat szörnyetegnek tekintik, eközben a családi múltjuk, a génjeik, a frontális lebeny sérülése, az amigdala mérete, valamint a hormonok is okozhatják a tetteiket. A szakértők szerint senki sem születik szörnynek. A gyerekkori trauma, a neveltetés és a környezeti körülmények járulnak leginkább ahhoz, hogy valaki sorozatgyilkossá váljon. Konzekvenciaként elmondhatjuk, hogy mindannyian felelősek vagyunk azért, hogy hogyan bánunk az embertársainkkal.

Felhasznált irodalom

Bacsó B. (2021): Családon belüli erőszak összefüggése a pszichoaktív szerfogyasztással Magyar Drogfigyelő 1:1 pp. 32-39.

Czenczer O. (2014): A gyermekbántalmazás és az erőszakos bűnelkövetés összefüggéseinek vizsgálata a hazai büntetés-végrehajtásban. In: Homoki-Nagy M., Karsai K., Fantoly Zs.

Czenczer O. (2014): Veszélyes fiatalok vagy fiatalok veszélyben? NKE Szolgáltató Kft.

Douglas et al. (2006): Crime classification manual: A standard system for investigating and classifying violent crimes. San Francisco, John Wiley and Sons: 2006 (in.: Belügyi Szemle 2014/2. Híres Bűnügyek, tanulságos nyomozások, Lehoczki Ágnes: Donászi és Nagy esete a nárcizmussal)

Douglas. J. E. (1998): Mindhunter: Inside the FBI's Elite Serial Crime Unit. Kindle Edition.

Duke T. A. (1910): Celebrated Criminal Cases of America. San Francisco.

Erdei Gábor (2014): A bűnözés elméleti és gyakorlati összefüggései. (PhD-értekezés), NKE Hadtudományi Doktori Iskola 140. p

Farkas J. (2017 a): Psychological Assessment of Children by Forensic Experts. In. Homoki-Nagy Mária - Hajdú József (eds.) Ünnepi kötet dr. Zakar András c. egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, pp. 55-64.

Farkas J. - Fogarasi M. (2020): A bűnelkövetés pszichológiai tényezői. In: Haller József (szerk.) A bűnöző elme. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 151-185.

Farkas J. (2017 b): A kötődés szerepe és jelentősége a személyiségfejlődésben. Határrendészeti Tanulmányok 14. (3.) pp. 97-117.

Giannangelo S.J. (2012): Real-Life Monsters: A Psychological Examination of the Serial Murderer.

Hegedűs J. - Farkas J. - Fekete M. - Ivaskevics K. - Molnár K. - Sipos Sz. (2016): Bűnelkövetők családi háttere (pp. 351-385). In Földvári M. - Tomposné Hakkell T. (szerk.), Riport a családokról: A Család-, Ifjúság- és Népesedéspolitikai Intézet kutatási eredményei 2015. Budapest: Család-, Ifjúság-, és Népesedéspolitikai Intézet; Budapest: L'Harmattan Kiadó.

Innes B. (2007): Bűnös elmék. Skandi – Wald Könyvkiadó, Budapest.

Juhász Zs.- Szomora Zs.- Gál A. (szerk) (2018): Ünnepi kötet dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szeged

Kováts D. (2006): Az egyéni agressziótól a terrorizmusig. In: Csernyikné Póth Ágnes, Fogarasi Mihály (szerk.), Kriminálpszichológia. Budapest: Rejtjel Kiadó.

- Kováts D.** (2006): Szenvedélybetegségek és a háttérben álló pszichológiai hatások. In: Csernyikné Póth Ágnes, Fogarasi Mihály (szerk.) Kriminálpszichológia. 287 p. Budapest: Rejtjel Kiadó.
- Kováts D.** (2006): Elmebetegségek és személyiségzavarok a bűncselekmények háttérében - Igazságügyi pszichiátria. In: Csernyikné Póth Ágnes, Fogarasi Mihály (szerk.) Kriminálpszichológia. Budapest: Rejtjel Kiadó.
- Mátyás Sz.** (2020): Az elemző-értékelő munka gyakorlati aspektusai. NKE, 54. p
- Nyitrai E.** (2021): A sorozat-bűncselekmények nyomozásának metodikája, Belügyi Szemle, 2021/2. különszám. 31-47. o. DOI: 10.38146/BSZ.SPEC.2021.2.2
- Nyitrai E.** (2015): Bűnelemzés a nyomozásban. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán szerk.: Tanulmányok modernkori veszélyek rendészeti aspektusai című tudományos konferenciáról. XVI. kötet. Pécs. pp. 143-145.
- Nyitrai E.** (2020): Az interoperabilitási e-nyomozás a jó állam tükrében. Dialóg Campus, Budapest, pp. 53.
- Nyitrai E.** (2018): Az interoperabilitási e-nyomozás alapjai. Belügyi Szemle, Budapest. 10. sz., pp. 109.
- Rosewood J.** (2017): The Big Book of Serial Killers: 150 Serial Killer Files of the World's Worst Murderers (An Encyclopedia of Serial Killers).
- Sófi Gy. – Farkas J.** (2020): A fiatalkori pszichopátiás vonások legfőbb jellegzetességei és rendészeti vetületei. In: Marton Zs. - Németh K. - Pelesz P. - Péter E. (szerk.): IV. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia Tanulmánykötet. Nagykanizsa: Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusz, 42-54.
- Ürmösné S. G.** (2018): Technical English for Officers. Dialóg Campus Kiadó, Budapest.
- Ürmösné S. G.** (2015): The traits and the thrill of serial killers. Internal Security. Police Academy in Szczytno. 7 (2). pp. 33-42.
- Ürmösné S. G.** (2020): The portrayal and the attributes of serial killers, and some of the most notorious one. In: Internal Security. Police Academy in Szczytno, Issue 2/2020 July–December, Volume 12.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Murder- a gyilkos tárlat.* <https://www.szeretlekmagyarorszag.hu/murder-a-gyilkos-tarlat/>

URL2: <https://www.thisisinsider.com/common-traits-of-serial-killers-2018-5>

URL3: <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-3169359/How-spot-serial-killer-Criminologists-reveal-five-keytraits-common-notorious-murderers.html>

URL4: <https://www.grunge.com/110562/traits-serial-killers-eerily-common/>

URL5: <https://opinionfront.com/characteristics-of-serial-killer>

URL6: <https://www.fbi.gov/stats-services/publications/serial-murder>

URL7: <https://www.scoopwhoop.com/world/most-evil-serial-killers/#.xym208xzk>

URL8: <http://www.historicalcrimedetective.com/jesse-pomeroy-americas-youngest-serial-killer/>

URL9: <https://www.britannica.com/biography/Aileen-Wuornos>

Hírek a bűnözésföldrajz hazai és nemzetközi világából

A Nemzetközi Bűnözésföldrajzi Szövetség (ICGA) által kiírt angol nyelvű esszéíró pályázat

A leadási határidőig a Nemzetközi Bűnözésföldrajzi Szövetség által kiírt angol nyelvű esszéíró pályázatára számos pályamunka érkezett. A rendészeti és geográfus szakemberekből álló zsűri a szakmai színvonal, az olvasmányosság és a tananyagot meghaladó számú felhasznált irodalom alapján az alábbi döntést hozta.

A pályázaton az alábbi eredmény született:

I. helyezett: **Wu Wenqiang** (Beijing Normal University / Kína)

II. helyezett: **Márkus Mária** (NKE / Magyarország)

III. helyezett: **Ignác Brigitta** (ELTE / Magyarország)

Ezúton is gratulálunk minden helyezettnek és résztvevőnek!

A Nemzetközi Bűnözésföldrajzi Szövetség (ICGA) által kiírt I. Horst Herold nemzetközi bűnözésföldrajzi verseny

A Nemzetközi Bűnözésföldrajzi Szövetség által meghirdetett angol nyelvű nemzetközi bűnözésföldrajzi versenyre nemcsak Magyarországról, hanem Törökországból is érkezett versenyző. A versenyen az alábbi eredmény született:

I. helyezett: **Irem Teciman** (Török Nemzeti Rendőr Akadémia) és **Nagy Nándor** (Debreceni Egyetem)

II. helyezett: **Márkus Mária** (Nemzeti Közszerződési Egyetem)

Ezúton is gratulálunk minden helyezettnek és résztvevőnek!

*Nemzetközi Bűnözésföldrajzi Szövetség
International Criminal Geographical Association*

Publikációs pályázati felhívás

Tisztelt Érdeklődők!

A Nemzetközi Bűnözésföldrajzi Szövetség tanulmányírói pályázatot hirdet. A tanulmány a bűnözésföldrajz témakörön belül bármilyen altémát felölelhet, terjedelme lábjegyzetekkel és irodalomjegyzékkel együtt maximum 20 000 leütés lehet (szóközökkel együtt).

A legjobb tanulmányoknak a szervezők megjelenést biztosítanak a Bűnözésföldrajzi Közlemények című tudományos folyóiratban.

A pályaműveket a szervezők elektronikus formában várják a *criminalgeography@gmail.com* címre.

A leadási határidő: 2023. október 31.

A legjobb három tanulmány szerzője oklevelet kap.

Az értékelési szempontok:

- szakmai színvonal
- olvashatósság
- a tananyagot meghaladó felhasznált irodalom

A szervezők:

**Dr. Mátyás Szabolcs
Prof. Dr. Sallai János
Dr. Sivadó Máté
Dr. Tihanyi Miklós
Dr. Vári Vince**

A közlés feltételei

Tisztelt Olvasó!

A Bűnözésföldrajzi Közlemények folyóirat szerkesztősége várja a bűnözés térbeliségét vizsgáló és feldolgozó tanulmányokat.

Az írásaikat a criminalgeography@gmail.com drótposta címre legyenek szívesek megküldeni. A beérkezett tanulmányokat a szerkesztőbizottság elnöke vaklektorálásra küldi a témában járatos szaktekintélyeknek.

A Bűnözésföldrajzi Közlemények folyóirat lehetőséget biztosít magyar nyelven 1 szerzői ív (40 000 karakter) terjedelemben bűnözésföldrajzi témájú szakmai cikkek és tanulmányok megjelentetésére.

A beküldött kéziratnak az alábbiakat kell tartalmaznia:

1. Szerző neve, tudományos fokozata (ha van), beosztása, munkahelye, drótposta címe
2. Absztrakt (rezümé): 500-1000 karakter (szóközökkel)
3. Kulcsszó: 4-6 darab
4. Minden esetben a szerző felelőssége, hogy az írása megfelel az 1999. évi LXXVI. szerzői jogról szóló törvényben foglaltaknak, illetve csak nyílt (nem minősített) információkat és adatokat tartalmaz.
5. A kéziratok terjedelme maximum 40 000 karakter (szóközökkel) (indokolt esetben több is lehet)
6. Formátum: WORD (docx, doc), Times New Roman betűtípus, 12-es betűméret
7. Lábjegyzet: 10-es betűméret
8. Képfomátum: JPG
9. Hivatkozás: szövegközi – a szerző vezetékneve kiskapitális betűtípussal, utána a mű megjelenésének éve (BAKOS 2019). Szó szerinti hivatkozás esetében, a kiadás éve után vesszővel elválasztva, az idézett oldal oldalszáma (KOVÁCS 2019, 15).

A megküldött műnek tartalmaznia kell a végén elhelyezett hivatkozási listát a szerző(k) teljes nevével, a megjelenés évével, az idézett mű címével, kiadójával, kiadási helyével, illetve a folyóirat címével, évszámával, kötetszámával, oldalszámmal.

Berényi István (1992): Az alkalmazott szociálgeográfia elméleti és módszertani kérdései. Akadémiai Kiadó, Budapest

Bói László – Frigyer László – Nyitrai Endre (2019): Településszerkezet és kriminalitás. In: Nemzetbiztonsági Szemle. 5(1):42

Impresszum

Kiadó: Magyar Rendészettudományi Társaság

Cím: 1089 Budapest, Diószegi Sámuel u. 38-42.

A kiadásért és szerkesztésért felelős személy: Dr. Mátyás Szabolcs

Kapcsolat: criminalgeography@gmail.com

web: www.rendeszet.hu